

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi

Bortfall av MSC-godkjenning for norske fiskerier. Betydningen av miljømerking og sertifisering

Magnus Mikkelsen

Masteroppgave i fiskeri- og havbruksvitenskap, FSK-3960 (60 stp.), mai 2022

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Oppbygging av oppgaven.....	3
2	Metode og gjennomføring.....	4
2.1	Materiale.....	4
2.2	Intervjuer.....	5
2.3	Kvalitet.....	7
3	Miljømerking.....	11
3.1	Hva er sertifisering.....	11
3.2	Utvikling av sertifiseringer innen fiskerinæringen.....	14
3.3	Kritikk mot statlig fiskeriforvaltning – etableringen av miljømerker.....	15
3.4	Drivkraften bak bærekraftig sjømat.....	17
3.5	Utviklingen til MSC og dens drift.....	20
3.5.1	MSC-fiskeristandarden.....	21
3.5.2	Sertifiseringsprosessen og resultater.....	22
3.5.3	MSC Chain of Custody-standarden.....	23
3.5.4	Finansiering av MSC.....	23
3.6	Fordeler ved ordningene.....	26
3.7	Kritikk rettet mot miljømerkeordninger og MSC.....	27
4	Sertifiseringsprosessen i Norge og staten.....	29
4.1	Sertifisering hos ulike fiskerier.....	29
4.1.1	Torsk og hyse.....	30
4.1.2	Makrell.....	34
4.1.3	NVG-sild og kolmule.....	35
4.2	Ressursbruk.....	37
4.3	Veien videre?.....	38
5	Konsekvenser av bortfall.....	39

5.1	Påvirkningen til MSC på norsk fiskeriforvaltning	41
5.2	Erfaringer.....	42
5.2.1	Markeder og markedsadgang	43
5.2.2	Pris.....	47
5.3	Omdømme.....	50
5.4	Alternative ordninger.....	51
5.5	Fremtidsutsikter	54
6	Avslutning	56
	Referanser.....	60
	Vedlegg	65

Forord

Denne oppgaven setter et punktum på min mastergrad i fiskeri- og havbruksvitenskap på Norges fiskerihøgskole ved Universitetet i Tromsø.

Det har vært et spennende og lærerikt år å arbeide med denne masteroppgaven. I perioder har det likevel vært krevende, men jeg har heldigvis fått god hjelp av veileder underveis. I den forbindelse ønsker jeg å rette en stor takk til min veileder Peter Arbo som har hjulpet meg på veien med sine konstruktive tilbakemeldinger og gode humør.

Jeg vil også rette en takk til mine medstudenter som jeg har vært heldig å tilbringe studietiden min med, i tillegg til venner og familie som på ulikt vis har gjort det siste året bra. Denne oppgaven ser jeg på som en verdifull erfaring og forhåpentligvis en erfaring som kan komme godt med for videre læring.

Magnus Mikkelsen

Tromsø, mai 2022

Sammendrag

Formålet til oppgaven er å bidra til økt forståelse for miljømerking og sertifisering som styringsform til ressursforvaltning, til tross for at det finnes reguleringer i fiske fra myndighetenes side. Den har også til hensikt å gi økt innsikt på betydningen dette har for norsk fiskerinæring. På bakgrunn av dette ble problemstillingen «*Hva slags styringsformer er miljømerker og sertifisering, og hvilken betydning har de for norsk fiskerinæring?*» utformet.

Oppgaven baserer seg i hovedsak på forskningslitteratur om miljøsertifisering, avis- og andre medieoppslag, samt intervjuer gjort av sentrale ressurspersoner i fiskerinæringen.

Av resultatene viser det seg at supermarkedkjedene spiller en stor rolle for miljømerket MSC. Denne miljømerkeordningen er kommet for å bli. MSC har blitt den mest fremtredende av miljømerker i fiskerisektoren og fremstår som en betydelig markedsaktør.

Nøkkelord: Miljømerker, Bærekraft, Bærekraftig forvaltning, MSC

1 Innledning

Det har over de siste tiårene vært et økende fokus på bærekraftige fiskerier. Myndighetene har innført detaljerte reguleringer med fastsetting av totalkvoter og begrensninger på både innsats og uttak. Samtidig har det vokst fram egne sertifiseringsordninger. Dette er ikke særegent for fiskeri, men sjømat er en viktig sektor. I Norge har stadig flere fiskerier blitt MSC-sertifisert på 2000-tallet. I de seineste årene har imidlertid sertifisert volum blitt kraftig redusert. Dette har vakt stor bekymring. I oppgaven ser jeg derfor nærmere på hva sertifiseringsordninger er for noe og hvilken betydning de har, herunder om bortfall av miljømerke har større konsekvenser for noen deler av næringa enn for andre.

Effektiviseringen av fiskeflåten ved innføring av ny teknologi som ekkolodd, kraftblokk og ringnot bidro til at man nådde grensene for hva fiskebestandene tålte av beskatning. I Norge førte oppbyggingen av flåtens fangstkapasitet til en overbeskatning og sammenbrudd av sildebestanden rundt 1970. Dette medførte reguleringer fra statens side ved blant annet registreringsstopp for ringnotsnurpere i 1970 og innføring av totalkvoter for sild i 1971. Bortfallet av silda førte videre til en overbeskatning an makrell og lodde. Dette fikk myndighetene til å innføre mer detaljerte reguleringer med fastsetting av totalkvoter og begrensninger på både innsats og uttak. Historisk sett var torsketrålene underlagt konsesjonsreguleringer fra 1930-årene, men dette handlet i større grad om noe næringspolitisk. Konsesjonsreguleringene ved konsesjonsloven av 1972 etter sildefisket, var i større grad begrunnet etter overkapasitet, overbeskatning og bestandskrise (Dørum, 2021).

Innføringen av fangst- og deltakelsesbegrensninger i fisket etter sild dannet innledningen til at ressursforvaltning i økende grad ble et fundament i fiskerinæringen. Internasjonalt sett markeres dette ved havrettstraktaten av 1982 og etableringen av 200-mils økonomiske soner. Reguleringene omhandlet i første omgang den havgående flåten. Ikke før nærmere inngangen av 1990-årene begynte regulering av kystflåten i Norge (Dørum, 2021).

Internasjonalt samarbeid er også noe som er blitt viktig for Norge da nitti prosent av de norske fiskeriene skjer på bestander som deles med andre nasjoner. Samarbeidet utøves i fora som Det internasjonale havforskningsrådet (ICES) og Den nordøst-atlantiske fiskerikommisjonen (NEAFC) samt samarbeid med Russland og andre viktige naboland

(Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening & Norges sjømatråd, 2012, s. 11).

I tillegg til myndighetenes bidrag for å skape bærekraftige fiskerier, har også egne sertifiseringsordninger oppstått. Dette er som sagt ikke særegent for fiskeri, men sjømat er en viktig sektor. Marine Stewardship Council (MSC) anses som det mest fremtredende sertifiseringsorganet for bærekraftige fiskerier i dag. De har utviklet en miljøstandard for dette, og bruker et miljømerke som kun utstedes til fiskeprodusentene som oppfyller miljøstandarden (Wikipedia, 2022). I Norge har stadig flere fiskerier blitt MSC-sertifisert på 2000-tallet. De seineste årene har imidlertid sertifisert volum blitt kraftig redusert. På relativt kort tid er det sertifiserte volumet gått ned fra rundt 90 % til omtrent 40 %. Siden 2019 har sertifiseringen falt bort for makrell, NVG-sild, kolmule, og hyse og torsk innenfor 12 nautiske mil. Dette har vakt stor bekymring da det er uvisst hvilken markedseffekt dette vil få. Spesielt i enkelte markeder i Europa stilles det krav fra mange innkjøpere til at fisken skal være MSC-sertifisert. Mulige konsekvenser som er blitt nevnt/spekulert i, går på dårligere markedsadgang og priser hos viktige markeder, men også Norges omdømme som en av de fremste fiskerinasjonene i verden. Likevel stilles det også spørsmål ved hvorvidt konsumentene faktisk er bevisste på disse miljømerkene, og i hvilken grad det velges miljøsertifiserte produkter fremfor mer prisgunstige produkter blant konsumentene.

I denne oppgaven vil jeg derfor se nærmere hva sertifiseringsordninger er for noe og hvilke betydninger de har. Jeg vil også undersøke om bortfall av miljømerke har større konsekvenser for noen deler av fiskerinæringen enn for andre. Studien har som formål å bidra til økt forståelse av grunnlaget for og betydningen av private sertifiseringsordninger til tross for at det finnes reguleringer i fiske fra myndighetenes side. Det vil også bli reist spørsmål om MSC er med på å bidra til en mer bærekraftig fiskerinæring i Norge og om det er viktig å være en del av denne ordningen for fremtiden. Problemstillingen for denne studien kan derfor formuleres slik: *“Hva slags styringsformer er miljømerking og sertifisering, og hvilken betydning har de for norsk fiskerinæring?”*. Den tar for seg to spørsmål der ulike metoder er planlagt anvendt for datainnsamling. Det første spørsmålet, «hva slags styringsformer er miljømerking og sertifisering», vil basere seg på tilgjengelig litteratur som for eksempel publikasjoner og bøker. Det andre spørsmålet, «hvilken betydning har de for

norsk fiskerinæring», vil bygge på datainnsamling i form av intervju, men også i stor grad på avisartikler og relevant fagstoff.

1.1 Oppbygging av oppgaven

I kapittel to vil den metodiske tilnærmingen i oppgaven bli presentert. Her beskrives det hvordan jeg har gått fram for å belyse forskningsspørsmålene, hvilket utvalg jeg har gjort og hvilke begrensninger dette eventuelt gir for de funnene jeg har og de konklusjonene jeg trekker. Det tredje kapitlet vil dreie seg om miljøsertifisering og vil gå ut på å forklare hva sertifisering er for noe og hvem som driver med dette. I tillegg vil jeg gi et nærmere innblikk i MSC ved å se på hvordan de ble til, hvorfor de har engasjert seg i forhold til bærekraftig fiskeri, på hvilke måter de opererer og hva fordelene ved ordningene antas å være for ressurser og miljø, produsenter, innkjøpere og forbrukere. I kapittel fire vendes blikket mot Norge spesifikt og vil handle generelt om hvordan sertifiseringen i Norge foregår og hvilke aktører som står for det konkrete arbeidet. Deretter vil det tas utgangspunkt i fiskerier som har opplevd bortfall av sertifisering i løpet av de siste årene. Dette gjelder fiskeriene for henholdsvis torsk, hyse og de tre pelagiske fiskeriene makrell, NVG-sild og kolmule. I det femte kapitlet vil det drøftes rundt konsekvensene av bortfallet for MSC-godkjenning og betydningen av de aktuelle ordningene. Til sist avsluttes oppgaven i kapittel seks hvor de viktigste funnene blir oppsummert.

2 Metode og gjennomføring

I dette kapittelet vil jeg begynne med å klargjøre materialet som er brukt i oppgaven, og hvor bra dette har vært med tanke på å kunne besvare problemstillingen: *“Hva slags styringsformer er miljømerking og sertifisering, og hvilken betydning har de for norsk fiskerinæring?”*. Samtidig vil jeg forklare hvilke begrensninger dette eventuelt vil kunne gi for de funnene jeg har gjort, og konklusjonene jeg har trukket.

2.1 Materiale

Oppgaven baserer seg i hovedsak på forskningslitteratur om miljøsertifisering, avis- og andre medieoppslag om temaet samt intervjuer. Det har stort sett vært uproblematisk å finne materiale til temaet, selv om det i begynnelsen var noe tidkrevende å finne relevante data for min oppgavebesvarelse. I tillegg har jeg vært nødt til å holde meg oppdatert hele veien på ny informasjon, særlig avis- og medieoppslag, men også andre dokumenter som nylig er blitt utgitt, da dette er et veldig tidsaktuelt tema i og med at vi sitter midt oppi dette bortfallet av miljømerket for viktige fiskerier i Norge. Store deler av det materialet har vært vitenskapelige artikler, avisartikler eller andre medieoppslag og salgsstatistikker som er tilgjengelig på internettet.

Gjennom prosessen for å finne disse kildene har det blant annet blitt gjort søk etter emneord via Google Scholar og Oria. Treffene fra disse søkene har også indirekte ledet meg til andre kilder ved å gjennomgå kildelistene til artiklene. Dette har bidratt med å gi enda mer dybdeinformasjon for enkelte elementer i temaet i det som hovedsakelig kanskje ikke var gjennomgått like detaljert i den opprinnelige artikkelen. En slik tilnærming til sekundærkilder har også en annen fordel ved seg med tanke på at det da samtidig blir kontrollert at det som gjengis stemmer. I tillegg til dette har jeg jevnlig vært innom og lest nettaviser som for eksempel Fiskeribladet. Hos enkelte nettaviser har det stadig blitt lagt ut artikler det siste året som omhandler spesielt MSC, sett i lys av at viktige fiskerier i Norge har mistet MSC-godkjenningen i løpet av de siste årene. Likevel har jeg også kommet over eldre avisartikler og andre medieoppslag som har vært nyttige for besvarelsen. Under

litteratursøket har jeg også mottatt diverse tips fra både veileder og informanter fra intervju om litteratur og statistikker som kan være aktuelle for oppgavebesvarelsen min.

Bruken av forskningslitteraturen har generelt vært omfattende. En utfordring har vært tidsbruken ved gjennomgang av alle disse der utbyttet har vært noe varierende blant stoffet. Noen har bidratt bra, mens andre har bidratt mindre godt. Samtidig har det noen ganger vært utfordrende å sette ulike dokumenter i sammenheng med hverandre. Når det gjelder artikler fra aviser og andre medier har det vært lite utfyllende informasjon å finne om selve temaet til oppgaven som er miljøsertifisering. Dette har dog ikke vært hovedhensikten med bruken av disse kildene til informasjon, siden forskningslitteraturen i større grad har tatt seg av dette. Denne litteraturen har derimot vært et viktig bidrag for oppgaven på andre områder slik som å få innblikk i rollen miljømerking og sertifisering har i norsk fiskerinæring og gi indikasjoner på hvilken betydning dette har, men har også fungert som supplement til forskningslitteraturen. Videre blir dette området forsterket og undersøkt mer i dybden gjennom et eget intervjumateriale for oppgaven. Her blir effektene miljøsertifisering har i fiskerinæringen og hva slags konsekvenser som vil kunne oppstå ved bortfall av miljømerket blant annet dratt inn.

2.2 Intervjuer

Gjennom intervjuprosessen er fire faser blitt benyttet. Den første fasen går på forberedelse til intervjuet. Her er det ulike forberedelser som er gjort. Generelt begynte det med faglig kunnskapsoppbygging om temaet. Deretter gjorde jeg meg opp idéer om hvilken intervjutype som egnet seg best til problemstillingen, valg av hvilke intervjuobjekter og eventuelt hvor mange som skulle bli intervjuet. Fra problemstillingen ønsket vi å få bedre innsikt i betydningen til miljømerking og sertifisering for norsk fiskerinæring. Derfor falt valget av intervjutype på personlige, individuelle intervjuer fordi denne metoden egner seg godt til å få fram enkeltindividers fortolkning av et fenomen (Jacobsen, 2016, s. 147).

Utvalget av respondenter er valgt ut ifra prinsippet om et strategisk tilgjengelighetsutvalg (Thagaard, 2010, s.56). Det består derfor av sentrale ressurspersoner som står fiskerinæringen nær og som representerer egenskaper som er relevante for vår problemstilling samtidig som de har vært tilgjengelige for opprettelse av kontakt. Blant de

intervjuede finner vi representanter for Norges Råfisklag, Norges sjømatråd, Marine Stewardship Council, Sjømat Norge og to eksportører som er valgt ut fordi de anses som spesielt interessante og har mulighet for å gi god informasjon. I denne sammenhengen er det blitt utarbeidet en intervjuguide som inneholder en oversikt over tema vi skal innom i løpet av intervjuet. Spørsmålene kommer i en fast rekkefølge, men er formulert slik at de gir åpne svar (Jacobsen, 2016, s. 150). De siste forberedelsene i intervjuprosessen har gått ut på å inngå intervjuavtaler med informantene ved å ta kontakt via e-post eller telefon. Det har også blitt stilt et enkeltspørsmål om et tema til en annen representant fra Sjømatrådet utenom intervju.

Selve gjennomføringen av intervjuet blir regnet som fase to av intervjuprosessen. Alle intervjuene er blitt utført ansikt-til-ansikt gjennom et digitalt format. Grunnen for dette er at respondentene befinner seg på ulike steder i landet, derav digitalt, og at det har vært ønskelig fra min side å foreta ansikt-til-ansikt fordi metoden kan være god til å etablere tillit og åpenhet, samtidig som det kan bidra til å gi god flyt for samtalen ved at konsentrasjonen ligger rundt intervjuet med minimale distraksjoner (Jacobsen, 2016, s. 148). Et annet moment med dette er at jeg kan være observant og på den måten ha en større grad av kontroll over intervjusituasjonen. For eksempel kan jeg oppgi oppfølgings spørsmål til respondenten om å utdype dersom noe nytt og interessant blir tatt opp eller hvis noe som blir sagt fremstår uklart. Ved opprettelse av kontakt med respondentene har jeg presentert meg selv, min bakgrunn som student og hva som er hensikten med studien. Studieprosjektet er meldt inn til NSD fordi jeg behandler personopplysninger i et forskningsprosjekt. I den forbindelse har det blitt utdelt et samtykkeskjema til informantene som viser hvordan informasjonen som kommer fram i intervjuet, skal benyttes. Her forklares det at det vil bli gjort opptak av intervjuet ved bruk av mobilappen Nettskjema-diktafon. Dette opptaket blir umiddelbart kryptert på telefonen. Ved prosjektslutt i juni 2022 vil alle personopplysninger og diktafonopptak slettes. Det gis også opplysninger om at det er frivillig å delta, noe som innebærer at en når som helst kan trekke seg fra samtykket uten å behøve og oppgi noen grunn. I så fall vil alle personopplysninger og annen utgitt informasjon fra den som trekker seg, bli slettet.

Etter hvert som intervjuene har blitt gjennomført, begynner etterarbeidet som er tredje fasen av intervjuprosessen. Dette arbeidet har bestått av transkribering av lydopptak og er blitt gjort kort tid etter intervjuet er ferdig, som regel samme dag eller opptil to dager senere mens informasjonen fortsatt lå ferskt i minnet selv om jeg har brukt diktafon for svarregistrering og dermed hatt tilgang på informasjonen via opptak. Generelt opplevde jeg etterarbeidet til å ta lang tid. Likevel følte jeg at det ble spart tid ved å kombinere dette med fase fire, som er å analysere svarene, etter hvert som jeg transkriberte intervju for intervju. Dette ble gjort ved å ta intervjuguiden som utgangspunkt for kategorisering og sammenlikning av svar. Da alle intervjuene var transkribert, reduserte jeg informasjonsmengden, slik at den mest relevante og interessante informasjonen kom frem. Intervjumaterialet har vært essensielt i å få bedre innsikt og mer utfyllende data som omhandler betydningen miljømerking og sertifisering har i norsk fiskerinæring. I tillegg har intervjumaterialet vist seg å gi annen nyttig informasjon og detaljer som har fungert som kontroll eller supplement til sekundærdataene. Likevel kan det sies at jeg generelt savner mer materiale som går på sammenlikning av priser på produkter med og uten MSC-merke. Jeg er uansett innforstått med at det har sine årsaker, noe som vil bli belyst senere i oppgaven.

2.3 Kvalitet

Ved formidling av kunnskap er det en viktig egenskap å kunne forholde seg kritisk til dataene som er blitt samlet inn. Det er tre begreper som brukes til å verifisere arbeidet med å kontrollere kvaliteten på dataene:

1) Overførbarhet (ekstern gyldighet): Den eksterne gyldigheten dreier seg om i hvilken grad funnene fra en undersøkelse kan generaliseres til andre enn dem som faktisk er blitt undersøkt (Jacobsen, 2016, s. 237). Med andre ord innebærer generalisering å gjøre noe som i utgangspunktet er spesifikt, for eksempel en spesiell hendelse eller en person, til noe allmenngyldig. Denne oppgaven baserer seg på innsamlet forskningslitteratur, avisartikler og andre medieoppslag. Det er også samlet inn data ved hjelp av intervju. Oppgaven har et kvalitativt tilsnitt med få enheter og mange variabler. De resultatene som en vil finne, vil hovedsakelig inneholde synspunkter og meninger om miljømerking og sertifisering fra

utvalgte informanter i fiskerinæringen. På denne måten kan en avdekke hva sentrale ressurspersoner i denne næringen har slags holdepunkter i forhold til temaet. Dette kan sies å være en form for teoretisk generalisering som innebærer at vi danner en mer generell teori om hvordan virkeligheten ser ut og hvordan fenomener henger sammen ut fra et mindre antall observasjoner (Jacobsen, 2016, s. 90). Det resultatene derimot ikke vil få frem, er et generelt bilde av de tanker næringen som helhet gjør seg om miljømerking og sertifisering og den betydningen den har for norsk fiskeri. Denne formen for overførbarhet som vi ikke oppnår, kaller vi for statistisk generalisering der vi påstår at funnene fra dem vi har studert, også gjelder for hele populasjonen som i dette tilfelle vil være norsk fiskerinæring. Årsaken til at en ikke oppnår dette er at studien har foregått gjennom et betydelig tidspress, noe som gjør at muligheten til å spørre et representativt utvalg ikke har vært til stede. På bakgrunn av dette har det gitt klare begrensninger på hvor langt funnene kan generaliseres, men en kan si at det er mulig å argumentere for at funnene som er gjort også vil være gyldig i andre sammenhenger.

2) Pålitelighet (reliabilitet): Reliabilitet er “en angivelse av om undersøkelsen viser den virkelige situasjonen og i hvilken grad resultatene kan etterprøves” (Sander, 2019). Det handler med andre ord om hvor godt en måler det en måler. I oppgaven kan en finne kildehenvisninger som jeg hele tiden har vært påpasselig å oppgi gjennom skriveprosessen. Dette gjør det mulig for at leseren selv kan finne materialet jeg har benyttet meg av og så kontrollere de funnene jeg har gjort. Dette gjelder i hovedsak for litteraturen som er brukt. Av hensyn til anonymitet for informantene vil det ikke være mulig å etterprøve resultatene som kommer fra utvalget av intervjuene. Det vil heller ikke være mulig for leseren å kontrollere rådatamaterialet da dette ikke vil være tilgjengelig for andre.

3) Intern gyldighet: Oppfattes resultatene som riktige? Intern gyldighet eller validitet som det også kan kalles, handler om å stille spørsmål ved hvorvidt det er samsvar mellom virkeligheten og forskerens beskrivelse av denne virkeligheten (Jacobsen, 2016, s. 228). Et spørsmål som kan stilles er om studiematerialet faktisk har gitt en sann beskrivelse eller representasjon av virkeligheten. I oppgaven har det som tidligere nevnt blitt anvendt sekundærdata i form av diverse litteratur i tillegg til primærdata ved hjelp av intervju. Gjennom arbeidsprosessen har jeg vært kildekritisk til litteraturmaterialet og reflektert over

informantenes evne til å gi riktig informasjon. Det vil alltid ligge en utfordring i å kontrollere om virkeligheten som blir gjengitt fra informanten er sann eller ikke. I dette tilfelle har informasjonen bestått av flere uavhengige kilder med et utvalg av ressurspersoner fra fiskerinæringen som besitter gode kunnskaper om miljømerking og sertifisering. Dermed vil dette kunne bidra til å gi en økt sannsynlighet for en gyldig beskrivelse av fenomenet vi ønsker å måle med tanke på at vi får flere ulike og detaljerte beskrivelser av fenomenet. Andre ting som kan ha noe å si for validiteten er mine analyser og tolkninger av dataene ved at forenkling og systematisering gjør at noen detaljer blir utelukket. For å kontrollere dette har jeg foretatt meg en kritisk gjennomgang av resultatene. Jeg har også undersøkt funnene ved å sammenligne dem med annen forskning fra litteraturen. Dersom de stemmer overens kan det argumenteres for at resultatene gjenspeiler virkeligheten i større grad og dermed kan gi grunn for større gyldighet.

Kort oppsummert har problemstillingen vært grobunnen for hva slags datainnsamlingsmetoder jeg har valgt og som har blitt anvendt. Min problemstilling tar for seg to spørsmål, noe som har åpnet opp for bruk av to ulike innsamlingsmetoder etter hva som passer seg best for hvert spørsmål. Det ene vi spør om er hva slags styringsformer miljømerking og sertifisering er for noe. Her blir sekundærdata i form av forskningsdata det viktigste datamateriale fordi vi kan bruke informasjonen til å skaffe oss innsikt i dette, kartlegge hvem som driver med dette og hvordan den historiske utviklingen har vært frem til hvordan situasjonen er i dag. Samtidig har dette bidratt til å forme konteksten for det neste spørsmålet som går på betydningen miljømerking og sertifisering har for norsk fiskerinæring. Denne delen av problemstillingen egner seg godt til innsamling av primærdata ved hjelp av intervju. Gjennom denne metoden får en individuelle, personlige synspunkter fra ressurspersoner når det gjelder miljømerking og sertifisering i norsk fiskerinæring. Dette kvalitative tilsnittet er valgt fordi jeg gjennom problemstillingen ønsker å gå i dybden på et sosialt fenomen. Studien har utfordringer knyttet til det å generalisere funnene fra hele populasjonen, som i denne sammenhengen er norsk fiskerinæring, da det ikke har vært mulig å utføre intervju med et representativt utvalg på grunn av betydelig tidspress. Ved å anvende to ulike metoder slik som disse, kan vi få flere vinklinger på fenomenet. Disse kan utfylle hverandre, kontrollere hverandre og kontrastere hverandre som kan føre til et mer

detaljert og helhetlig bilde av virkeligheten gjennom drøfting som muligens også er sann.
Dermed kan vi på denne måten potensielt redusere generaliseringsutfordringen.

3 Miljømerking

Dette kapitlet vil gå i dybden på hva sertifisering er for noe og ta for seg hvem som driver med dette. Deretter vil det nærmere omhandle MSC og hvordan det ble formet samt forstå deres engasjement i forhold til et bærekraftig fiskeri, på hvilke måter de opererer og hva fordelene ved ordningene antas å være for ressurser og miljø, produsenter, innkjøpere og forbrukere. Til slutt vil det også se på hvilken kritikk som er blitt rettet mot miljømerker i fiskerinæringen og nærmere bestemt MSC.

3.1 Hva er sertifisering

Sertifisering kan forklares som “en formalisert form for evaluering som skal lede til utstedelse av et sertifikat eller en merkeordning. Den utføres for en person, organisasjon eller et produkt.” (Hofstad, 2022). Det kan sies at det er to generelle former for sertifisering. Det ene er sertifisering av en person eller en organisasjon der hensikten vil være å få en bekreftelse på at vedkommende besitter den nødvendige kompetanse og ferdighet til å utøve sin virksomhet. Det andre er sertifisering av et produkt. Her vil hensikten være å sikre at egenskaper og funksjonalitet av produktet oppfyller nærmere bestemte minstekrav overfor forbruker. Det kan også eventuelt være at den tilfredsstillende en angitt standard som for eksempel en ISO-standard, forskrift eller kriterier til bærekraft. Vanligvis er det et myndighetsorgan, utdanningsinstitusjon eller et eksternt organ med nødvendig autorisasjon som utfører sertifisering (Hofstad, 2022).

Miljøsertifiseringer av produkter er en metode som ofte brukes i dag for å behjelpe forbrukere med å identifisere miljøvennlige produkter. Hovedmålet bak miljøsertifisering er å forbedre den generelle miljøkvaliteten gjennom markedsinsentiver for produsenter og andre i verdikjeden. Forbrukere etterspør i stadig større grad produkter som sparer dem for tid sett i lys av et travlere samfunn. Samtidig er det en økende andel forbrukere som gjør seg bevisste på å kjøpe produkter som støtter opp om etiske- og bærekraftige kriterier. Dette kan i så måte være produkter som sikrer en rettferdig handel, dyre- eller miljøvennlige produkter og organisk- eller lokalprodusert mat (Crane, 2001). Europeiske undersøkelser har

kommet frem til at miljømerker oftere enn tidligere er med i beslutningsgrunnlaget til forbrukeren. Det økende fokuset på et bærekraftig konsum bidrar til at flere tar hensyn til hvordan en selv påvirker miljøet, og derfor handler på en mer ansvarsfull og miljøvennlig måte (Cerri, Testa, & Rizzi, 2018; Maesano, Vindigni, & Carra', 2015; Vermeir & Verbeke, 2008, referert i Rorgemoen, 2020, s. 1).

I Norge er det staten som tradisjonelt har forvaltet fiskeressursene og på det grunnlaget hatt det overordnede ansvaret med å fremme en policy som skal sikre en bærekraftig utvikling i norske fiskerier. I ettertid har vi sett en utvikling med opprettelse av private organisasjoner som stadig tar større plass. En rekke "Non-governmental organizations" (NGO-er) og virksomheter har nemlig etablert en form for privat styring som skal fremme en ansvarlig produksjonspraksis og har markert seg i det globale markedet. NGO-er deles ofte inn i tre grupper. Den første grupperingen sertifiserer produkter med merker helt ut til konsument. Her finner vi blant annet Marine Stewardship Council (MSC), Aquaculture Stewardship Council (ASC) og Friends of the Sea (FOS) i sjømatnæringen, men det finnes også sertifiseringsorganisasjoner i andre næringer som for eksempel Forest Stewardship Council (FSC) i skogbruksnæringen. Gruppe nummer to er organisasjoner som ikke når ut til forbruker, men som jobber med å sertifisere produkter mellom bedrifter. Ett eksempel på dette er GlobalG.A.P. Den tredje og siste gruppen er organisasjoner som World Wide Fund for Nature (WWF), Seafood Choices Alliance og Greenpeace som arbeider med å få bærekraft på dagsordenen på andre måter uten å sertifisere selv (Nøstvold m.fl., 2010).

Spesielt for skog-, kaffe og fiskerisektoren har denne private styringen via sertifisering vært klar. Vi finner sertifiserte skoger i over 80 land som står for 33 % av verdens produserende skoger i år 2011, bærekraftig sertifisert kaffe estimeres til 16 % av verdensproduksjon, mens sertifiserte fiskerier estimeres til 17 % av verdens fangst på sin side (Auld, 2014, s. 1).

Sertifiseringsordningene vil være forskjellige fordi de omhandler ulike typer naturressurser og ulike næringsaktører. Disse vil ha tyngdepunkt i ulike land. Det vil også i varierende grad være andre reguleringsregimer (f.eks. RFMOer) og konkurrerende sertifiseringsordninger (Auld, 2014, s. 187-188). Enhver sertifiseringsordning bidrar til å møte de utfordringer som ligger til stede i sin sektor i å balansere den økonomiske aktiviteten mot behovet for bærekraftige praksiser, miljømessig beskyttelse og sosialt rettferdig tilgang til ressurser og

økonomisk avkastning. Sertifiseringsprogrammene imøtekommer disse problemene ved å sette standarder for sosiale og miljømessige praksiser. Videre gjør de at de som opererer ansvarlig i praksis kan differensiere sin virksomhet og produksjon. På denne måten kan de skape incentiver til forbedret prestasjon. For eksempel kan et fiskeri som høster av en bærekraftig bestand med minimale skader på andre ikke-målrettede arter, bli lagt merke til av markedet på en positiv måte, kontra de som fisker på en overbeskattet bestand med store bifangster. En vanlig intensjon for sertifiseringsprogrammene er å bruke markedsincentiver slik som kundelojalitet, markedsadgang og prispremium for å belønne de som driver virksomheten sin ansvarlig for de globale miljømessige og sosiale utfordringene som finnes i sin sektor (Auld, 2014, s. 1-3).

Sertifiseringsprogrammer kan sies å ha fire nøkkelfunksjoner. Den første er at de har etablert logoer eller merker som kan bli brukt på produkter som selges til konsumenter. Det andre er at de har opprettet en slags form for overvåking og inspeksjon. Ofte har det vært en intern prosess i begynnelsen, men over tid blir prosessen vanligvis verifisert av en uavhengig tredjepart. For det tredje har de laget styringsstrukturer og prosedyrer for tilsyn med operasjoner. Dette inkluderer regler for medlemskap, beslutningstaking, fastsettelse og revisjon av standarder, akkreditering av revisorer og løsning av tvister. Noen programmer er veldig sentraliserte der mye av beslutningstakingen kontrolleres av en internasjonal kommisjon. Andre sertifiseringsordninger benytter seg av nasjonale kontakter som hjelper med funksjoner som for eksempel å utvikle spesifikke lokale standarder eller generere markedsetterspørsel. Den fjerde og siste nøkkelfunksjonen er etableringen av standarder for å regulere sosiale og miljømessige virkninger av prosessene knyttet til produksjon, samt innføre sporingskrav som følger produkter helt til sluttforbrukeren. Det er to komponenter i retningslinjene for disse standardene. Det ene er programomfang som defineres som de vesentlige politiske problemer et program regulerer. Det andre er programdomenet definert som gruppen av økonomiske aktører i verdikjeden som programreglene er rettet mot (Auld, 2014, s. 4-5).

Begrepet privat styring kan tolkes på to måter. Det kan bli sett på som både en institusjon og en organisasjon. Som institusjon forstås privat styring som regler som foreskriver spesielle praksiser og som ikke understøttes av en statlig autoritet (Cashore, 2002). Ifølge Jack Knight

(1992) er grunnen for at private styringsprogrammer fremstår som institusjoner fordi de etablerer regler som er utformet til å styre oppførselen til individer og samfunnsorganisasjoner og at disse reglene er velkjente blant medlemmene i det relevante samfunnet som programmet opererer i. Styringsprogrammene er ikke bare et sett av regler. De omfatter både kollektive enheter og regler og prosedyrer som skal styre den sosiale interaksjonen. Som etablerte organisasjoner blir de aktører med en interesse knyttet til egen framtid (Auld, 2014, s. 5).

3.2 Utvikling av sertifiseringer innen fiskerinæringen

Sammenlignet med skogsbruk- og kaffesektoren kom sertifisering sent til fiskerisektoren. Ikke før midten av 1990-tallet begynte det å ta form. Det oppsto likevel interesse fra produsenter allerede på slutten av 1980-tallet som hadde ønske om å differensiere sine praksiser fra de som var rådende kommersielt. Fremveksten av sertifisering av fiskerier ble tilrettelagt av WWF og som resultat dukket MSC opp som et globalt program, strukturert for å tilby sertifiseringstjenester for saltvannsfiskerier over hele verden (Auld, 2014, s. 186).

Det er tre separate utviklinger som er viktige å forstå ved opprettelsen av MSC. Det første er Unilever som i 1994 søkte om vitenskapelige råd om bestandsnivået i Nordsjøen. Grunnen for utredningen var Unilever sine bekymringer knyttet til sikkerheten for deres langsiktige forsyninger (Hamprecht 2005, s. 100). Det andre er Greenpeace sitt engasjement som havforkjemper. De startet en kampanje mot industrielle fiskerier i Nordsjøen, spesifikt for de som fokuserte på tobis og andre arter på lavt trofisk nivå. Bakgrunnen for kampanjen var at disse var hardt presset for å etterleve etterspørselen for fiskemel og fiskeolje til bruk for dyrefôr og i noen andre matprodukter. Dette ga ringvirkninger lengre opp i matkjeden da seler, torsk, sjøfugler og delfiner ble fratatt deres matkilder på grunn av det harde fiske. Den tredje grunnen for utredningen var lanseringen av WWFs Endangered Seas Campaign der målet var å fremme beskyttelse av havet og hensiktsmessig fiskeriforvaltning. Initiativet var veldig likt WWF sitt arbeid rundt skogbruk, noe som passet til ideen om økologisk merking av fiskerier også. I likhet med skogbrukssertifisering begynte WWF å promotere beskyttende marine områder sammen med fiskerisertifisering (Flanders, 1998). Disse tre utviklingene pekte i samme retning, noe som resulterte i å skape en sertifisering innenfor villfanget fiskeri

kjent som organisasjonen MSC (Auld, 2014, s. 190).

I begynnelsen av 1990-tallet ble konsekvensene av overfiske en stadig større bekymring. Nye fiskemetoder økte massivt på området og dybden det kunne bli høstet fra, og introduksjonen av industritrålere på 1950-tallet gjorde fangst mer effektivt samt hadde en betydelig faktor for intensivt overfiske på flere bestander. Andre problemer som fantes var høye volum av bifangst som kan beskrives som “tilfeldig fangst av arter med lite kommersiell interesse, men er viktig for det lokale økosystemet” (MSC, 2017). Ettersom bestander av vanlige arter ble tømte, truet dette hele fiskerier, men også de lokalsamfunn som var avhengig av dette som levebrød. Spørsmålet om en potensiell katastrofe fra både miljømessige og kommersielle perspektiver var til stede. En av katalysatorene for etableringen av MSC var den ødeleggende kollapsen av det kanadiske torskefiskeriet i 1992. Denne katastrofale hendelsen gjorde at over 35 000 fiskere og fiskeindustriarbeidere i mer enn 400 kystsamfunn mistet jobbene sine tilnærmet over natten. MSC ble til slutt stiftet av Unilever og WWF i 1997, men har opptrådt uavhengig siden 1999. (MSC, udatert).

3.3 Kritikk mot statlig fiskeriforvaltning – etableringen av miljømerker

Miljømerking av private aktører i fiskerinæringen, kom som nevnt på agendaen på et senere tidspunkt enn da myndigheter begynte med reguleringer av fiske. Det er staten som har det overordnede ansvaret i fiskeriforvaltningen fremdeles, men den nye utviklingen av disse private, markedsbaserte ordningene har kommet sterkere på banen og blitt en deltakende aktør i diskusjoner som omhandler en bærekraftig ressursforvaltning i fiskerinæringen. Private NGOer har en oppfatning av at fiskeriressursene i dag ikke er forvaltet i tilstrekkelig grad med tanke på en langsiktig bærekraftig utnyttelse, noe som dannet bakgrunnen for ideen om å danne miljømerker i næringen. En slik oppfatning kom ikke uten grunnlag hvis en ser på langsiktige trender i fiskeriene. I flere geografiske områder og for en del viktige arter kan det vises til en nedgang i totale fangster og lønnsomhet (Miljølære, udatert). Verdens matvareorganisasjon (FAO) har i flere rapporter påvist en slik utvikling. Deriblant for tunfiskbestander og hvitfiskbestander (FAO, 2020). I tillegg viser rapporter at overfiske og en

nedgang i marine populasjoner er til stede. FNs mat- og landbruksorganisasjon melder i 2020 at 34,2 % av globale fiskebestander er overfisket (FAO, 2020), mens WWF (2015) forteller at marine populasjoner har stagnert med 49 % mellom årene 1972 og 2012.

Forvaltningstilnærmingen fra tradisjonell statlig ressursforvaltning til ressursforvaltning via miljømerkeordninger har noen klare forskjeller som skiller dem fra hverandre. Myndigheter vil på sin side være nødt til å ta hensyn til alle aktører som har interesser eller berøres av fiskerisektoren. Derfor vil tilnærmingen deres gå ganske bredt ut med tanke på at de må ta forbehold i faktorer som stammer fra interessentene i sammenheng med bærekraftig ressursforvaltning. Dette kan by på utfordringer knyttet til de mange og ulike interessene aktørene har innad i fiskerisektoren. Dette vil for eksempel kunne være interesser knyttet til deres egne økonomiske gevinster fra næringen. På miljømerkeordningens side vil de derimot ha en helt annen tilnærming. Denne kan påstås å være smalere enn den tradisjonelle statlige fiskeriforvaltningen i den forstand at de legger hovedvekten på færre punkter i forbindelse med bærekraftig forvaltning. Med andre ord har miljømerkeordningene mindre fokus på andre utfordringer enn det som angår fiske. En annen forskjell mellom disse to styringsformene for ressursforvaltning er at miljømerke i større grad vil være avhengig av profitt for å bestå. Uten inntekter fra markedet, vil det være vanskelig for ordningene å finansiere sin drift og eksistens. For å kunne generere inntekter vil en god merkevarebygging overfor markedet være en forutsetning for de private organisasjonene (Bjerkreim, 2008, s. 2-3).

Den økende trenden av miljøbevissthet hos forbrukerne er noe som miljømerkeordningene har oppfattet som en mulighet de kan benytte seg av. Skal miljøbevisstheten omsettes i bedre forvaltningspraksis er det en forutsetning at forbrukerne blir klar over at det eksisterer et problem. Forbrukerne må i neste rekke ta et valg som de anser vil løse problemet på best mulig måte. Dette kan for eksempel være å kjøpe et bærekraftig produkt fremfor et produkt som ikke tar hensyn til miljøet (Miljølære, udatert). Som vi adresserte tidligere, er det ikke alltid like lett i en stadig travlere hverdag for forbrukeren å sette seg inn i hvilke produkter som er miljøvennlige. Derfor kan det å ta dette valget om hva som er best for miljøet, oppleves vanskelig. De private NGOene kan bidra på dette området ved at de tar på seg ansvaret med å gjøre det omfattende arbeidet i å utforske om et fiskeri kan betraktes som

bærekraftig forvaltet eller ikke. Et lett tilgjengelig miljømerke som formidler at produktet stammer fra et bærekraftig fiskeri, vil kunne hjelpe til at forbrukeren velger miljøbevisst i det som i utgangspunktet fremstår som et krevende valg med innhold av en rekke vurderinger dersom en skulle basere valget på egen kunnskap. Tanken bak vil være at forbrukeren vil etterspørre fiskeprodukter med "garanti" for at fisken stammer fra en forsvarlig beskattet bestand, noe som vil påvirke næringen til å ønske en likedan forvaltning av andre bestander. Som et neste steg vil næringen så legge press på forvaltningsmyndighetene for å oppnå dette (Miljølære, udatert).

Sertifiseringsordningene inneholder en kritikk av de nasjonale forvaltningsmyndighetene. De anklages for å være for tett koblet til egen fiskerinæring og dermed bundet til kortsiktige sysselsettings- og lønnsomhetsmål. Det antas videre at konsumentene ønsker forvaltede fiskerier. Derfra oppsto ideen om at konsumentene skulle få anledning til å bli orientert om hvorvidt fisken de kjøpte kom fra et tilfredsstillende forvaltet fiskeri. Tanken om miljømerker for fisk ble tatt på alvor da Marine Stewardship Council (MSC) ble stiftet i 1997. MSC snakker om Theory of Change. Ideen bak denne er at bruk av MSC-etiketten skal gi markedsbaserte fordeler som for eksempel prispåslag. Etter hvert som MSC-produkter i økende grad blir tilgjengelige, vil bevisstheten hos forbrukerne og/eller forhandleretterspørselen også øke. Dette skal drive en ytterligere interesse for bærekraft og på den måten skape ringvirkninger for at fiskerier skal ha ønske om å sertifisere seg ved å se disse fordelene som konkurrentene oppnår (Longo, 2021).

3.4 Drivkraften bak bærekraftig sjømat

Det er vanskelig å sette tidspunktet for når utviklingen av trenden bærekraftig mat og sjømat startet. Fokuset på å spise sjømat fra bærekraftige bestander virker å være en del av en generelt økt bevissthet rundt miljø og bærekraft. Seafood Choice Alliance mener fokuset på bærekraftig mat er drevet fram av NGOene, forskere og detaljistene. Forskere og NGOer utveksler informasjon seg imellom. Deretter gir disse utfordringen videre til detaljistene som på denne måten blir hoveddrivkraften bak det økte fokuset på bærekraft (Nøstvold mfl., 2010).

Det er tre grunner som trekkes fram når det gjelder hvorfor detaljistene engasjerer seg så sterkt i bærekraftig utvikling av sjømat. For det første er detaljistene bevisste i sitt ansvar som store innkjøpere. Butikker som Walmart og ASDA er klar over at de har et viktig ansvar og en betydelig stemme når det kommer til å ta vare på miljøet. De har stor innflytelse ettersom de er på plass i de fleste byer og kjøper inn store mengder med sjømat. De kan fjerne truede arter fra sortimentet sitt og tilby et større utvalg av bærekraftige sjømat. På denne måten kan de flytte industriens prioriteringer i den retningen de ønsker. Likevel brukes denne makten i ulik grad i forskjellige markeder. Den andre grunnen for engasjementet er faren for ikke å kunne tilby viktige varer. Kollaps i flere viktige fiskebestander, slik som det kanadiske torskefisket i 1992, har ført til en ustabil tilgang på fisk for flere detaljister. Ujevn og usikker tilgang gir en rekke utfordringer, særlig hvis supermarkedene stiller krav om at produktporteføljen skal være konsistent med akseptable priser. Det tredje elementet for engasjement handler om å ta vare på sitt omdømme og konkurransen om å være best blant konkurrentene. Supermarkedene er opptatt av ryktet sitt. Rykte og omdømme er viktig for merkeverdien og merkeverdien er viktig for verdien til selskapet. Ved å være blant de første som fronter å selge kun bærekraftige bestander, er dette en måte man kan skape et godt omdømme på. Greenpeace har flere ganger kjørt kampanjer mot supermarkeder i Europa og i USA, hvor det legges fram lister over hvem som er best og dårligst på å tilby sjømat fra bærekraftige bestander. Dette har trolig hjulpet på bevisstgjøring av temaet blant supermarkedkjedene. Negative reaksjoner fra pressekorps og miljøaktivister kan bidra til å forverre supermarkedenes rykte og renommé (Nøstvold mfl., 2010). Dette kan være en forklaring på hvorfor kjedene stiller krav om at produktene de selger skal være miljøsertifiserte.

Ifølge MSC selv er de blitt til en internasjonal ideell organisasjon som skal ta tak i problemer knyttet til uansvarlig fiske. De har et ønske om en sunn fremtid for havene, samtidig som man fortsatt kan nyte sjømat på tallerkenen. For å få til begge deler må fiskeriene verden over være basert på en bærekraftig høsting. MSC er klar over at mennesker er avhengige av fiskeindustrien da det er en kilde av betydning for både mat og inntekt. For flere av disse menneskene er det også en nødvendighet for å unngå arbeidsledighet, underernæring, fattigdom og sult. Ifølge FNs mat- og landbruksorganisasjon er én milliard mennesker

avhengige av fisk som sin viktigste proteinkilde og omtrent 200 millioner mennesker er direkte eller indirekte sysselsatt i fiske- og sjømatindustrien (MSC, udatert). MSC arbeider med å fremme ansvarlig fiskeriforvaltning og bærekraftige metoder for å sikre at fremtiden for fiskerisamfunnene også ser lys ut og at de fortsatt kan nyttiggjøre seg av naturressursene. De samarbeider med forskere, fiskerier, sjømatprodusenter og merkevarer i utviklingen av deres krav og i arbeidet med å fremme bærekraftig fiske (PwC, 2021). Bærekraftig fiske blir ifølge MSC kort forklart ved at det vil være nok fisk igjen i havet, at artenes livsmiljø respekteres og bevares, og at fremtiden beskyttes for mennesker som er involvert i fiske eller er avhengig av dette for sitt levebrød. MSC har en egen fiskeristandard som er en måte å måle denne bærekraften på. Et fiskeri blir vurdert opp mot tre hovedprinsipp når det sjekkes om et fiskeri lever opp til kravene i fiskeristandarden. Det første prinsippet er “bærekraftige fiskebestander”. Denne går ut på at det skal være et nivå på fiske som sikrer at det kan fortsette på ubestemt tid og at bestanden kan forbli produktiv og levedyktig. Det andre prinsippet handler om å “minimere miljøpåvirkningen”. Fiskeriet må forvaltes med ettertanke slik at andre arter og livsmiljøer i økosystemet forblir gunstige. Det tredje og siste hovedprinsippet er “god fiskeriforvaltning”. For å kunne være et MSC-sertifiserte fiskeri må gjeldende lover overholdes, og fiskeriet må kunne tilpasse seg forandringer ved miljøforhold. Når man kjøper fisk med det blå MSC-miljømerket viser det til at fisken stammer fra et bærekraftig fiskeri som har blitt kontrollert av uavhengige eksperter og bestått de kravene som MSC har satt. Den er villfanget, noe som vil si at fisken har vokst opp på en naturlig måte og fanget på det åpne hav. I tillegg behandles den i et robust og pålitelig sporbarhetssystem som gjør at fisken kan spores tilbake til et MSC-sertifisert fiske langs hele forsyningskjeden (MSC, udatert). Kravene til sporbarhet vurderes etter fem hovedprinsipper. Det ene er at sertifiserte produkter må kjøpes fra en sertifisert leverandør. Det andre er at de sertifiserte produktene er tydelig identifiserbare. De må også være adskilt fra ikke-sertifiserte produkter som et tredje prinsipp. De to resterende prinsippene går henholdsvis ut på at sertifiserte produkter er sporbare og volumer registreres samt at organisasjonen har et styringssystem (MSC, udatert).

3.5 Utviklingen til MSC og dens drift

Fra stiftelsen av Marine Stewardship Council i 1997 til i dag, har MSC vokst seg til å bli en stor aktør innen fiskerisektoren. På over disse tjue årene har de klart å oppnå en årlig omsetning på 400 millioner, og antall ansatte påstås å ligge mellom 250 og 300 (Lindbæk, 2022). MSC står også alene som det eneste sertifiserings- og miljømerkningsprogrammet for villfanget fisk som imøtekommer kravene for beste praksis av både FNs mat- og landbruksorganisasjon og ISEAL, den globale medlemsforeningen for bærekraftstandarder, og GSSI (Global Sustainable Seafood Initiativ). GSSI er en uavhengig målestokk for troverdighet til sertifiseringsprogrammer for bærekraftig sjømat. Den ble utviklet av en koalisjon av miljøorganisasjoner, globale bedrifter, bransjeeksperter, regjeringer og mellomstatlige organisasjoner og baseres på FNs mat- og landbruksorganisasjons retningslinjer (MSC, udatert). I 2017 ble MSC det første sertifiseringsprogram som er anerkjent av GSSI med bakgrunn i sin troverdighet og strenge sertifiseringskrav (PwC, 2021) og akkrediteringen fra dem blir regnet som den gylne standarden for sjømatsertifisering (Hønneland, 2020). Den sterke graden av troverdighet og tillit som MSC har oppnådd over tid har ført til at MSC så å si er enerådende i miljøsertifiseringen for sjømat i verden per dags dato. Et unntak som blir nevnt er en standard som er blitt tatt i bruk på Island og i Alaska. Denne kalles for Responsible Fisheries Management eller RFM-standard (Lindbæk, 2022). Likevel hevdes det at MSC har en tilnærmet monopoltilstand og at konkurransen om sertifisering av bærekraftige fiskerier er lav (Hatlem, 2019). I tillegg til å stramme inn sertifiseringsstandardene har MSC gjennom disse årene målbevisst jobbet for å få grossistforsyningskjeder og forhandlere til å forplikte seg til kun å handle MSC-sertifisert sjømat. Som et resultat møter sjømateksportører ikke bare lave priser på produkter som ikke er MSC-sertifisert. Hvis fisken deres ikke er MSC-sertifisert er de praktisk talt utestengt fra de mest lukrative markedene (Hønneland, 2020). I den seneste rapporten om globale innvirkninger fra MSC (2019) gir MSC en oppdatering når det gjelder hva de har oppnådd for å sikre at havene blir forvaltet bærekraftig. Det rapporteres at de i samarbeid med forskere, konsumenter og industri har klart følgende:

- Over 15 % av verdens marine fangster er omfattet av MSC-programmet enten gjennom sertifisering eller er i vurdering.
- Nesten 900 sertifiseringsvilkår oppfylt av fiskerier siden 2000, har flyttet fra akseptabel til global beste praksis.
- Over 1 600 forbedringer er blitt utført for å styrke eller observere bærekraftighet.
- 92 % av sertifiserte fiskerier har blitt påkrevd å foreta minst en forbedring.
- Mer enn 36 000 produkter er solgt med det blå MSC-merket.
- Mer enn 38 000 utsalgssteder rundt om i verden selger bærekraftsertifisert sjømat. (MSC, 2019, s. 2).

3.5.1 MSC-fiskeristandarden

Standarden som kalles for MSC-fiskeristandarden, blir brukt til vurdering av om et fiskeri er godt forvaltet og bærekraftig. Den gjenspeiler den mest dagsaktuelle forståelsen av fiskeriforskning og –forvaltning som er internasjonalt anerkjent og blir gjennomgått og utviklet i samråd med forskere, fiskeindustrien og miljøverngrupper. MSC er i dag en internasjonalt godkjent standard som baserer seg på 3 prinsipper der de blir målt og vurdert etter 28 ytelsesindikatorer (MSC, udatert). Utgangspunktet til standarden er FAOs “Code of Conduct for Responsible fisheries” og en stadig oppdatert forskning. De tre grunnleggende prinsippene er noe alle fiskerier må oppfylle for å bli MSC-godkjent. Det er akkrediterte uavhengige sertifisører, som også gjerne kalles for sertifiseringsorganer, som tar på seg arbeidet med å vurdere et fiskeri opp mot standarden (MSC, udatert). Akkrediteringen gir en arbeidstillatelse til sertifiseringsorganene slik at de kan ta på seg denne jobben. Et fiskeri blir likevel ikke sertifisert av seg selv. Det må være en fiskeriklient som frivillig tar på seg denne rollen for å få et fiskeri sertifisert. Da ligger det som regel en bakenforliggende økonomisk interesse fra fiskeriklienten og fiskeriklientens gruppe for å betale prosessen med å gjennomføre sertifiseringen (MSC, udatert). Tidligere informasjon fra enkelte fiskerier som er sertifiserte tyder på at kostnaden kan variere fra 15 000 USD til 120 000 USD. Fiskeriets kompleksitet, informasjonstilgjengelighet og graden av engasjement er alle faktorer som påvirker om kostnadene drives opp eller ned (MSC, udatert). Et redskap som hjelper sertifisører i fiskerivurderingen er fiskerisertifiseringsprosessen (Fisheries Certification

Process – FCP). Denne beskriver hvordan standarden skal tolkes. Hensikten er å sikre at kravene for standarden anvendes likt på fiskerier over hele verden, uavhengig av art, fangstmetode, miljø eller størrelse. Den bidrar også til støtte og veiledning som behøves i forbindelse med denne vurderingen (MSC, udatert).

3.5.2 Sertifiseringsprosessen og resultater

Før en bestemmer seg for å gå inn for å sertifisere et fiskeri, anbefales det at det tas kontakt tidlig med relevante interessenter som fiskere, forskere, fiskeriforvaltere, myndigheter og NGOer. Dette vil kunne bidra til å skape tillit fra interessentene og minske sannsynligheten for at vurderingen generelt ikke støter på problemer ved for eksempel eventuelle tilbakeslag som kan oppstå. En annen ting å tenke på er kostnadene for å sertifisere. MSC mottar ingen betaling i forbindelse med selve sertifiseringen, men sertifiseringsorganet som benyttes tar betalt. Grunnen til det er for å forsikre at MSC forblir upartisk i denne sammenhengen og dermed opprettholder tillit. Dette er i tråd med internasjonale retningslinjer for beste praksis (MSC, udatert).

Tiden det tar å vurdere et fiskeri, bruker å ligge på mellom 8 og 18 måneder, med et gjennomsnitt som tilsvarer 12 måneder. Gjennom denne perioden ser sertifiseringsorganet på opplysninger som blant annet vitenskapelig avhandlinger og rapporter, data om fiskebestander, data om landinger, fangstsammensetning og informasjon om fiskeredskapets påvirkning på livsmiljøet. Fiskeriene vurderes etter de tre prinsippene som vi nevnte tidligere, og blir scoret på 28 ytelsesindikatorer (MSC, udatert). Hver ytelsesindikator blir scoret med en skala fra 0-100 der en score på 100 gir et bilde på et nærmest perfekt fiskeri. Hvis alle disse blir målt til en score på over 80 vil fiskeriet bestå sertifiseringen ubetinget og oppnå global beste praksis. Da fremstår det ingen problemer med fiskeriet. Treffer målingene en score mellom 60-79 på hvilken som helst ytelsesindikator, vil fiskeriet fortsatt ha bestått, men i en betinget forstand. Som resultat av en slik score vil sertifiseringen bli utstedt med vilkår om å forbedre de måleenhetene som treffer under 80 ved å iverksette passende tiltak. Fiskeriet vil få en tidsramme på fem år eller mindre til å gjennomføre disse forbedringene slik at scoren blir 80 eller høyere. Dersom et fiskeri scorer under 60 på e hvilken som helst indikator, betyr det at det ikke oppnår godkjent

sertifiseringsgrunnlag (MSC, personlig kommunikasjon, 18. mars 2022). En sertifisering utstedes med en varighet i opptil fem år. Under denne femårsperioden er sertifiseringsorganet pålagt å gjennomføre årlige revisjoner som tar forbehold om å undersøke eventuelle endringer av betydning som kan ha skjedd, enten i forvaltningen av fiskeriet eller i det fysiske miljøet. Hvis omstendigheten tilsier det kan sertifisøren dukke opp uanmeldt eller planlegge hyppigere revisjoner. Dersom det viser seg å være en utilstrekkelig fremgang, kan sertifisøren suspendere eller trekke tilbake sertifiseringen før femårsperioden er utløpt (MSC, udatert).

3.5.3 MSC Chain of Custody-standarden

For å ha rett til at produktene kan bære det blå miljømerke fra MSC, som viser at produktet stammer fra et sertifisert fiskeri, er alle selskaper av forsyningskjeden nødt til å ha et gyldig sporbarhetssertifikat (MSC, udatert) og ha underskrevet en logolisensavtale med programeieren (DNV, udatert). Dette kommer på bakgrunn av at det er mange ledd og stadier fra sjømaten fanges i havet til den når forbrukeren. Disse forsyningskjedene kan være svært kompliserte, og det er derfor blitt utviklet en standard av MSC. Den heter MSC Chain of Custody-standarden og har til hensikt å sikre at produktene stammer fra MSC-godkjente fiskerier ved at de er sporbare og holdes adskilt fra ikke-sertifiserte produkter. I likhet med vurdering av fiskerier etter MSC-fiskeristandarden må bedrifter i henhold til Chain of Custody-standarden revideres også her av uavhengige sertifiseringsorganer (MSC, udatert). Chain of Custody-standarden gjelder for enhver markedsaktør med eierskap av produktet eller der sjømatproduktet er transformert eller pakket på nytt. Dette inkluderer grossister, behandlere, forhandlere, tilberedere og selgere (DNV, udatert).

3.5.4 Finansiering av MSC

MSC er som sagt en ideell organisasjon, ifølge dem selv. Av definisjonen på en ideell organisasjon (Wikipedia, 2020) følger det at de arbeider utelukkende for å fremme en bærekraftig fiskeriforvaltning og ikke har til formål å tjene penger. Tatt denne definisjonen i betraktning skiller de ideelle organisasjonene seg fra kommersielle virksomheter ved at de

ikke har fortjeneste som formål. Hvordan finansieringen av ideelle organisasjoner foregår er varierende. En frivillig innsats i driften av organisasjonen vil kunne være en hovedfaktor. Videre kan viktige inntekter for non-profit organisasjonen være i form av donasjoner/gaver og kontingenter, i tillegg til offentlige tilskudd og inntekter fra kommersiell virksomhet (Wikipedia, 2020). For MSC sin del er det nettopp støtte fra donorer og inntekter fra kommersiell virksomhet som finansierer organisasjonen. Gjennom hele historien til MSC har de mottatt støtte som har vært nødvendig hjelp for at organisasjonen skal oppnå sin langsiktige visjon om et hav som yrer av liv (MSC, udatert). Støtten bidrar til generell drift av organisasjonen, men også i deres arbeid i forhåndsvurderingsprosjekter, vitenskapelig utvikling og standardutvikling samt arbeidet i utviklingsland. Donasjoner og arv utgjorde totalt 11,5 % av inntektene fra 1. april 2020 til 31. mars 2021. Andre former for inntekt dette året var investeringsinntekter og annen handelsvirksomhet som utgjorde henholdsvis 1,4 % og 2,0 %. Den største inntektskilden til MSC derimot, er ordningen med logolisensiering. Den står for de resterende 85,1 % av den totale inntektspakken (MSC, udatert).

Som det ble nevnt tidligere koster det å ta i bruk dette miljømerket for de fleste selskaper og bedrifter. Det er disse kostnadene for organisasjonene som er den største inntektskilden for MSC. Det finnes unntak for noen som slipper å betale. De som er fritatt kostnader ved bruk av miljømerket, og som dermed kan benytte det gratis, er eksempelvis utdanningsinstitusjoner, media, veldedighet, en ASI godkjent vurderingsorgan eller NGOer som fremmer og reiser en offentlig bevissthet rundt bærekraftig sjømat. Ellers er den årlige avgiften for det meste betalt av brands, detaljister og matserviceorganisasjoner. Betalingen foregår ved at organisasjonene som signerer lisensavtalen, må betale en årsavgift i begynnelsen av hvert inntektsår som starter 1. april. Hvor mye avgiften er på avhenger av størrelsen på salg. For eksisterende lisenser blir dette bestemt av faktiske salg i forrige inntektsår der organisasjonen må rapportere salgene sine kontinuerlig gjennom året for at dette skal kunne kalkuleres. For nye lisenser blir årsavgiften basert på et estimat av årlig salg. Nivået for hvor mye en må betale bestemmes av den totale nettoverdien som organisasjonen selger av produktet. Avgiften på hvor mye MSC-sertifisert fisk en selger, skriver seg fra tre verdier. Om du har solgt mellom £0 - £130 000, ligger årsavgiften på £160. Fra £130 001 - £330 000 må en betale £800. Hvis salgene overstiger £330 000, er lisensavgiften på £1600 årlig. I tillegg til dette er det også en sats for betaling av godtgjørelse

dersom du benytter deg av MSC-miljømerket på produkter som rettes mot forbruker, eksempelvis ved å trykke logoen til miljømerket på produktetikken. Satsen bestemmes av netto engrosverdi for det MSC-merkede produktsalget. Jo mindre salg desto høyere er satsen. Satstrinnene starter på 0,5 % og minker henholdsvis med 0,05 % frem til siste satstrinn på 0,3 %. Forbrukerrettede organisasjoner som for eksempel restauranter eller fiskehandlere som rapporterer årlige kjøp opp til £130 000, trenger ikke å betale for godtgjørelsen vel å merke (MSC, udatert).

I over 20 år har disse inntektene i økende grad vært viktig for utviklingen av konsumentbevissthet knyttet til MSC-merket og etterspørselen av dette. Dette er fordi pengene har støttet opp om MSCs kjerneaktiviteter som inkluderer å lære folk betydningen av havet og viktigheten av bærekraftig sjømat, i tillegg til å sikre MSC sin integritet ved å fortsette utvikling og opprettholdelse av standarden for beste globale praksis. (MSC, udatert). MSC legger også en betydelig del av midlene i reserve. De ubegrensede reservene per mars 2019 var 33,2 millioner USD (Intrafish Media, 2020). Med så mye penger i reserver kan dette potensielt være utsatt for betydelig kritikk. Kritikken vil kunne gå på hvorfor MSC, som en non-profit organisasjon, tilsidesetter så mye penger. Videre kan det stilles spørsmål ved hvorfor disse pengene ikke blir brukt på bærekraftige sjømatprogrammer. Mulige svar er at det er en rekke fordeler ved å bygge opp en reserve, ikke bare for en "regnværsdag". Det kan være gunstig å ha reservemidler hvis det planlegges å sette i gang et stort initiativ eller det planlegges for en kommende kapitalutgift. I tillegg vil avsetningene kunne fungere som en reservebuffer som beskytter mot potensielle svingninger i inntekter og utgifter, for eksempel ved tap eller tilbaketrekking av sertifiserte produkter fra MSC-programmet (Florillo, 2020). MSC på sin side hevder at reservene deres på 33,2 millioner USD tilsvarte 10 måneder av det som var budsjettet til bruk i 2020/2021. Dette er noe som er i tråd med styrets retningslinjer for reserver samt britiske myndigheters retningslinjer for "not-for-profits" (Intrafish Media, 2020).

3.6 Fordeler ved ordningene

I dette delkapittel vil det bli sett på hvilke fordeler en kan anta miljømerkeordninger har på enkelte områder og hva litteraturmaterialet som er blitt gjennomgått til nå sier om dette. Områdene som vil belyses her vil gå på hva slags innflytelse miljømerker har på ressursene og havmiljøene, hvilke gevinster det gir produsenter og innkjøpere som deltar i miljømerkeprogrammer, og hvilke fordeler det gir forbrukere. I kapittel 5 vil innholdet som fremkommer her bli koblet opp med funnene som gjøres i forbindelse med intervjuene og andre relevante kilder for å undersøke om det er en lik oppfatning når det gjelder fordelene ved ordningene.

Som vi har vært inne på er miljømerkene i vesentlig grad markedsbaserte i form av at de benytter seg av markedsinsentiver for å fremme sin agenda om en mer bærekraftig ressursforvaltning. MSC og andre miljømerkeordninger retter seg derfor i stor grad mot forbrukeren i formidling av viktigheten av å være miljøbevisst til havressursene slik at dette blir forvaltet på en forsvarlig måte og kan utnyttes av fremtidige generasjoner. Ved å bruke et miljømerke som logo på produkter med forutsetning om at miljømerket har tillit og antas å vise at produktet er bærekraftig, vil dette kunne bidra til at forbrukerne velger mer miljøbevisst. Miljømerkede produkter kan derfor antas å være en fordel for forbrukeren når de gjør sine valg i å handle miljøbevisst.

De private organisasjonene som driver med miljømerking ønsker at økende konsumentetterspørsel for bærekraftige produkter skal få næringen til å legge press på forvaltningsmyndighetene om å forbedre ressursforvaltningen. Ved å forbedre fiskerier til å være mer bærekraftig i form av å minimalisere miljøpåvirkning, vil dette kunne gi fordeler for havressursene generelt ved at de blir ivaretatt. Det vil kunne bidra til at det i sterkere grad blir sikret økonomiske, sosiale og miljømessige forhold i næringen noe som kan påstås å være en fordel siden ressursene ikke tømmes.

Den grunnleggende fordel for produsenter og innkjøpere vil være å oppfylle konsumentenes krav om produktkildeinformasjon. Det kan samtidig brukes til å forbedre omdømmet deres ved å demonstrere at produktene stammer fra en bærekraftig kilde med

tanke på at en etterspørsel av bærekraftige produkter viser seg å være en økende trend. For innkjøpere, slik som detaljister, restauranter og fiskehandlere, vil en fordel også kunne være å sikre tilgang på produkter. En bærekraftig forvaltet ressursbestanden sikrer at bestanden holder seg mer stabil. Som tidligere erfart har enkelte fiskerier nådd et kritisk lavt nivå, som for eksempel torskefisket i 1992 ved Newfoundland, og som resultat endt opp med full stopp i fisket. Som en konsekvens vil en slik hendelse videre kunne påvirke innkjøpere i og med det blir vanskeligere å møte tilbudet til det etterspurte produktet siden tilgjengeligheten vil være lavere. Den viktigste fordelen for produsentene vil derimot kunne være å få innpass i markeder som krever miljømerkeordninger. Uten en miljøgodkjent sertifisering er det flere markeder der produsentene risikerer å miste viktige inntekter og markedsandeler. Derfor kan en påstå at markedsadgang vil være en viktig fordel for produsentene. Andre fordeler som blir diskutert for produsenter og innkjøpere går på pris. Det tyder på at miljøgodkjente produkter kan oppnå bedre priser ute i markedene enn ikke-sertifiserte produkter (PwC, 2021). Dette vil også kunne antas å være en fordel.

3.7 Kritikk rettet mot miljømerkeordninger og MSC

Miljømerking av et fiskeri er ikke så enkelt. Prinsippene og kriteriene som ligger bak sertifiseringsgrunlaget som skal definere om et fiskeri er bærekraftig eller ikke byr på sine utfordringer. For det første er det kostbart, tidkrevende og vanskelig å kartlegge fiskebestander. I tillegg inneholder forskningen usikkerhetsmomenter. Det kan være andre forhold utenom fiske som påvirker en bestand. Det finnes også naturgitte svingninger som ofte kan være vanskelig å forutse som for eksempel at havtemperaturen til neste år vil få konsekvenser for tilveksten til en bestand. Usikkerheter knyttet til bestandsberegninger fører ofte til en føre-var tilnærming når utviklingen er rettet mot et mer bærekraftig fiske. En miljømerking på "gale" prinsipper og kriterier kan derfor bli en negativ faktor for fiskerinæringen når en begynner å redusere av fangster, men at det ikke gir noen positiv effekt på fiskeressursene. Dette kan også bidra til problemer knyttet til tilliten av miljømerket overfor forbrukeren dersom en ikke ser forbedringer i ressursituasjonen til tross for at produkter er miljøgodkjent i butikken (Miljølære, udatert). I fiskerinæringen kritiseres miljømerker og sertifiseringer generelt for blant annet strukturene deres,

vurderingsmetoder, logikk, innvirkning eller mangel på innvirkning samt tilgang på miljømerkeordninger (Autzen & Hegland, 2021).

MSC på sin side opplever kritikk fra flere hold. En kritisk røst går på at de sertifiserer bestander hvor vanlige bifangster er fra rødlistede arter. MSC hevder at så lenge det finnes en plan for gjenoppbygging av bifangstbestanden, så er dette godt nok for å kunne sertifisere. Andre kritiserer MSC for å ha for vage og flytende formuleringer i regelverket, for å tilbaketrekke eller suspendere sertifiseringen på bestander som ikke styres etter intensjonene, og for ikke å være streng nok i sine standarder (Nøstvold mfl., 2010).

En annen kritikk kommer fra Bush mfl. (2012) som argumenterer MSC for å være et godkjent/ikke godkjent merkingssystem med bare ett nivå. Dette vil skape problemer med å opprettholde "troverdighet gjennom kontinuerlig forbedring" spesielt når markedspenetrasjon når ett visst punkt der en økende del av produsenter vil kjenne på at markedet ikke lenger tjener dem med rettferdighet. Produsenter kan oppleve urettferdighet ettersom man blir gruppert i likhet med andre produsenter med dårligere vilkår for miljø og bærekraftig fiske, men som likevel oppnår sertifisering. På samme måte argumenteres det for at forbrukerne som er på utkikk etter produktet som er aller mest bærekraftig kan miste interessen i ett merke som sliter med å produsere kontinuerlig forbedring (eller kommunisere det) og i tillegg dominerer markedet. Et eksempel som underbygger denne påstanden, er bakgrunnen for Danmarks innføring av et nytt statlig miljømerke i 2020. MCS sin høye markedspenetrasjon hadde skapt en situasjon med misnøye der småskalafiskere følte at MSC-sertifiseringen hadde utviklet seg til en markedsnorm uten å gi fiskerne fordelene med å opptre ansvarlig bærekraftig og dermed oppnå konkurransefortrinn. (Autzen & Hegland, 2021). Dette kan sees på som et resultat av at markedspenetrasjonen har nådd et nivå der mange produsenter ikke føler at markedet tjener dem med rettferdighet.

4 Sertifiseringsprosessen i Norge og staten

Dette kapitlet vil dreie seg om fiskerier i Norge som er blitt sertifiserte og hvem som står for det konkrete arbeidet. Kapitlet vil fokusere på viktige fiskerier som tidligere har vært sertifiserte, men som har opplevd å miste sertifiseringen i løpet av de seneste årene. Her vil jeg også gå inn på årsakene til hvorfor de aktuelle fiskeriene ikke lenger har godkjent MSC-status og om det gjøres eller er blitt gjort tiltak for å få til en resertifisering.

For å kunne sertifisere et fiskeri etter MSC-standarden må en frivillig bedrift eller organisasjon ta på seg rollen som klient for så å hyre inn et uavhengig sertifiseringsselskap som står for vurderingen. I Norge er det Norges Fiskarlag som påtar seg rollen som klient for alle norske MSC-sertifiseringer på vegne av den øvrige villfisknæring Fiskarlaget finansierer dette i samarbeid med Norges sjømatråd og salgslagene. Sertifiseringsbyrået som stort sett benyttes til å vurdere fiskeriene er Det Norske Veritas (DNV). Norge har en litt annen tilnærming til sertifisering enn andre land. Her har vi en felleskapstilnærming som får MSC-sertifikater til å være åpne for alle norske fartøyer som deltar i MSC-godkjente fiskerier. I andre land er det derimot vanlig at enkeltaktører må sertifisere sine egne fartøyer. Prosessen rundt sertifisering tar cirka ett år, og sertifikatet utstedes med en varighet på fem år. Dette kan imidlertid suspenderes før perioden har utløpt. Dersom fiskeriet ikke når helt opp til standarden er det i de fleste sertifiseringer også gitt mulighet for vilkår som enkeltpunkter, der det gis fem år på å løse problemstillingen og dokumentere årlig fremdrift. Sertifiseringsprosessen baseres i stor grad på ICES-rapporter og annen åpen informasjon som sertifiseringsselskapet får tilgjengeliggjort i møter med Havforskningsinstituttet, Fiskeridirektoratet og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) (Larsen, 2021).

4.1 Sertifisering hos ulike fiskerier

I debatten om å MSC-sertifisere norske fiskerier var det skepsis til ordningen blant fiskerne i starten, mens eksportleddet var tydelig på behovet. Etter hvert begynte fiskeriorganisasjonene selv prosessen ved å MSC-sertifisere viktige fiskerier (Arhaug, 2021). Dette førte til at norske sei-fiskerier ble MSC-sertifisert sommeren 2008 og dermed det

første i landet med miljømerke. I årene etter var det flere fiskerier som satset på det samme, og det vil videre i dette delkapitlet bli gått nærmere inn på ulike fiskerier og bakgrunnen for deres sertifiseringsstatus i dag samt forespeile mulige konsekvenser ved bortfall.

4.1.1 Torsk og hyse

Da det i 2008 ble startet en prosess for å sertifisere torsk og hyse, kom det fram i forhåndsutredninger at innblandingen av kysttorsken som bifangst var et hinder for sertifisering. Under utredningsprosessen ble komponentene utenfor/innenfor 12 nm delt, og innblandingen gjaldt derfor bare for fiskeriene innenfor 12 nm (Johansen, 2022, s. 1). Det ble derfor valgt en såkalt "totrinnsrakett", noe som innebar at fisket utenfor 12 nm startet prosessen, mens man for resten avventet å få på plass en gjenoppbyggingsplan for kysttorsk laget av myndighetene. Til slutt førte det til at fisket utenfor 12 nm ble sertifisert i 2010, mens fisket innenfor 12 nm tok del i sertifikatet året etter. Kysttorskproblemet var likevel ikke ordnet opp i og fiskeriene fikk utstedt sertifisering på vilkår som gjaldt til 2015 med et premiss om at kysttorskbestanden ble bygd opp til et sertifiserbart nivå innen 2015. En gjenoppbyggingsplan for kysttorsken ble utarbeidet av myndighetene for å løse problemet, men det førte likevel ikke til at kysttorskbestanden nådde et sertifiserbart nivå, noe som betydde at hyse og torsk innenfor 12 nm skulle miste sertifisering. Ved resertifiseringen i 2014 greide imidlertid Fiskarlaget å argumentere for en ekstraordinær femårsutsettelse på vilkåret. Dette tilsa at Norge fikk tiden fram til 2020 til å gjenoppbygge kysttorsken (Larsen, 2021). Et viktig aspekt ved kysttorsken er at det er en forenkling av et bestandskompleks. Kysttorsk er en forenklet kategori som egentlig er bygd opp av et ukjent antall lokale og regionale underpopulasjoner av *Gadus morhua*, og fram til 2021 ble det skilt mellom to bestander: norsk kysttorsk nord og sør for 62°N. Det er bare bestanden nord for 62°N som er av relevans for vurderingsenheten (Johansen, 2022, s. 2). Fra slutten av 2019 har en resertifiseringsprosess av hele fiskeriet nord for 62°N med Fiskarlaget som klient blitt gjennomført av DNV. De kom fram til at fiskeriene ikke ville bestå sertifisering på grunn av situasjonen rundt kysttorsken og en ICES-anbefaling om nullfangst og ny gjenoppbyggingsplan de siste to årene (Larsen, 2021).

Når det kommer til fiske av fersk torsk, fanges i snitt 85 prosent av den innenfor 12 nautiske mil. Det meste av den fryste torsken fiskes så å si utenfor 12-mila. Om vi da ser på totalen over ett år, fiskes omtrent 60 prosent av torsken innenfor 12-mila og de resterende 40 prosentene utenfor 12-mila. Mye av 2021-sesongen for torskefiske var unnagjort før man mistet MSC-merket ettersom det aller meste av torsken landes i årets første måneder. Hva som vil skje i 2022 er høyst uklart dersom man ikke lykkes med å få resertifisert torsk innenfor 12-mila, ble det meldt i 2021. Dette har vært med på å skape en bekymring ifølge Tor Bjørklund Larsen, seniorrådgiver i Norges Fiskarlag, men han er samtidig påpasselig med ikke å overdramatisere på grunn av at markedseffektene er ukjente (Kvile, 2021, s. 5).

Hva som vil skje ved bortfallet av miljømerket til MSC av norsk torsk er vanskelig å spå. Det har vært knyttet spenning til hvilken effekt det vil ha på skreifisket i vårsesongen 2022 dersom miljømerket fremdeles mangler. Mange som er engasjert og/eller er tilknyttet problemstillingen rundt sertifiseringen av torsk, sliter med å komme med et entydig svar på hvor viktig MSC-merkingen er for omsetningen av torsk. Daglig leder i eksportfirmaet Aalesundfisk, Terje Kjøløy, forteller at miljømerkingen har forskjellig grad av betydning i ulike deler av markedet. I enkelte land legges det stor vekt på MSC-merkingen. Eksempler på slike land er England, Frankrike, Sveits og Sverige. Reiser man lengre sørover i Europa, er de ikke like opptatt av ordningen. Videre forteller Kjøløy at man grovt sett deler opp markedet i en restaurantsektor på 30 prosent og en detaljistsektor på rundt 70 prosent. I restaurantsektoren har MSC-ordningen oftere mindre betydning sammenlignet med detaljistene, da det i enkelte butikker kan være helt avgjørende. Spesielt kan vi se dette hos butikker som tydelig går inn for kun å satse på miljøgodkjent fisk. Kjøløy forteller samtidig at det ofte finnes alternativer dersom en ikke kan levere MSC-merket fisk til hovedmarkedet. Dette fikk han erfare med kystfisket norsk hyse som også mistet sertifiseringen sin tidligere i 2021. England er et land som stiller krav til MSC-merket hyse, og er i utgangspunktet et viktig marked for Norge for denne arten, men Kjøløy fikk likevel solgt unna hysa de hadde å tilby, til andre markeder. Likevel påpekes det at markedet har vært begrensede over en tid, og siden fisket ikke har vært all verden er det vanskelig å vite hva som hadde skjedd dersom et større kvantum hadde vært tilgjengelig (Olsen, 2021, s.8).

Det er mange som rammes av bortfallet av miljømerket hos torsken innenfor 12-mila. I fjor leverte 3700 fiskefartøy fersk torsk gjennom Råfisklaget. Ifølge Charles Aas, omsetningsdirektør i Norges Råfisklag, kan de største kystbåtene prøve å finne torsk utenfor 12 nautiske mil, men bekrefter at de rammes likevel med tanke på at de da får en lengre reise for å komme seg til fiskefeltene, og de får dermed ikke fisket optimalt. Fisket foregår vanligvis der fisken er mest tilgjengelig, men en mulig endring av driftsmønstret er kanskje noe som må til nå. Videre sier han at han ikke tror fiskere flest har noe forhold til MSC, men at de vil legge merke til det når kjøperne først får problemer (Kvile, 2021, s. 5).

4.1.1.1 Hvordan få til en resertifisering av torsk og hyse?

I denne underdelen skal jeg gå gjennom hva som er blitt gjort av tiltak og forbedringer knyttet til den midlertidige sertifiseringen av torsk og hyse innenfor 12 nm fra denne først ble utstedt og til nåværende situasjon. Først vil jeg redegjøre for hva som skal til for en resertifisering. Deretter vil det bli forklart hvordan Norges Fiskarlag og det felles miljøsertifiseringsprosjektet har tilnærmet seg problemet. De siste to-tre årene kan en påstå at det har vært en intensivering i arbeidet med å finne en løsning på innblandingen av kysttorsken.

Som nevnt har den nordøstatlantiske torsken og hysa hatt MSC-merket utstedt på vilkår siden april 2010 med forbehold om blant annet å forbedre innblandingen av kysttorsk. Dette kunne forbedres ved å enten få til en sertifisering av kysttorsken eller å skille den ut fra fangstene på et vis. Da sistnevnte ikke har blitt regnet som gjennomførbart, har målet vært siden den første sertifiseringen i 2011 å få til en egen sertifisering for kysttorsk (Johansen, 2022, s. 2). Norge har imidlertid ikke greid å oppfylle vilkårene på over ti år, selv om Norge i denne perioden har tatt flere forvaltningsmessige grep for å bedre bestandssituasjonen. Det har blant annet blitt satt opp en gjenoppbyggingsplan for kysttorsken i løpet av perioden, men resultatene har ikke oppnådd de ønskede bestandsestimatene til ICES.

I 2021 knyttet det til seg et nytt håp til at kystfiskeriene skulle bli sertifisert igjen (Kvile, 2021, s. 4-5). Bakgrunnen var en statusrapport for kysttorsken i 2020, utarbeidet av Havforskningsinstituttet. Denne førte til en metoderevidering i ICES som kunne gitt et annet

bestandsestimat for kysttorsken enn det som tidligere var lagt til grunn med en sannsynlig todeling av bestanden. Fiskarlaget på sin side har lenge hevdet at kart og terreng ikke passer sammen for kysttorsken. Gytebestandsmålet kan for eksempel være satt alt for høyt og på tynt eller avvikende grunnlag. Dette er noe som Havforskningsinstituttet og ICES også vekket mistanke om (Larsen, 2021). Dersom sertifiseringsorganet fant ut at det er signifikante endringer i datagrunnlaget etter metoderevideringen, kan dette føre til en resertifisering. Et annet resultat av vurderingen kan være at de vil konsultere med relevante myndighetsorganer hvis det viser seg at det kreves endringer i forvaltningen (Nilsen, 2021, s. 8). Likevel bestemte Fiskarlaget seg for å sette i gang en resertifiseringsprosess med DNV av dette fiskeriet innenfor 12 nm på bakgrunn av de foreløpige positive resultatene som viste seg i 2021. De var klar over at dette kanskje var for tidlig, men de la vekt på den lange tiden som en sertifiseringsprosess tar, og de håpet også på en positiv tilbakemelding fra ICES. Ved å tjuvstarte prosessen med sertifiseringsarbeidet ville det gi muligheter for at sertifikatet var på plass igjen allerede for skreisesongen i 2022 (Larsen, 2021).

En tidlig resertifisering av torsk- og hysefiskeriet innenfor 12 nm viste seg ikke å kunne innfris innen våren 2022. En offentlig sertifiseringsrapport er ventet i desember 2022 (Johansen, 2022, s. 9). Den nåværende statusen for disse fiskeriene og resertifiseringen ble redegjort for i et dokument fra Fiskarlaget som ble utgitt i mars 2022. Det viste status og plan for å få tilbake MSC-godkjenning overfor eksportører, innkjøpere og andre aktører. Hensikten med dokumentet var å gi en oppsummering av bakgrunnen for kysttorskproblematikken med hensyn til MSC-sertifikatene sett fra Fiskarlagets ståsted. Det redegjorde også for hvilket arbeid som er på gang i norsk forskning og forvaltning for å gjenvinne MSC-sertifikatene og Fiskarlagets innsats for å oppnå en resertifisering av fiskeriene (Fiskarlaget, 2022).

Forskningen på norsk kysttorsk er fremdeles under revisjon, og det er fortsatt mulig at oppfatningen av bestandssituasjonen og forvaltningen etter gjeldende MSC-standard kan gjennomgå vesentlige endringer. Havforskningsinstituttet er innstilt på å fullføre revisjonen i løpet av våren 2022 og vil her inkludere en gjenoppbyggingsplan dersom det er berettiget. Videre vil de gi råd for 2023-sesongen i henhold til mulige nye referansepunkter og gjenoppbyggingsplan. Dette rådet er ventet å bli utgitt i siste halvdel av juni (Johansen, 2022,

s. 6). I dag har Fiskarlaget tre hovedtilnærminger i arbeidet med å gjenvinne MSC-godkjenningen. Disse avhenger av problemets natur og er ikke gjensidig utelukkende. Den ene tilnærmingen handler om vitenskapelig forbedring. Her er det et misforhold mellom det opplevde kysttorskproblemet og bestandens virkelighet som må få en forbedret forståelse gjennom forskning slik at en kan ta steg i riktig retning samtidig som føre-var-prinsippet blir opprettholdt. Den andre tilnærmingen går ut på forbedret behandling. Det vitenskapelige grunnlaget er solid, og nye offisielle målinger til behandling av fisket må bli gjort for å forbedre bærekraften til fiskeriet. Den tredje og siste tilnærmingen angår forbedring av fiskeripraksisen. Dette kan for eksempel være forbedringer knyttet til overholdelse av regler hos flåten hvis den er lav. Norges Fiskarlag legger hovedfokuset sitt på de to første tilnærmingene som ble nevnt. Det er fordi hovedgrunnen for utfordringen virker å være det vitenskapelige grunnlaget. Forbedret vitenskap skal hjelpe til å forstå problemet i større grad slik at en videre kan velge korrekt handling. Den andre tilnærmingen blir vektlagt fordi det sannsynlig må gjøres handlinger tilknyttet behandlingen av fisket uavhengig av resultatet som revisjonen kommer fram til. Norges Fiskarlag hevder at de har en unik posisjon til å påvirke den offisielle behandlingen. Forbedringer knyttet til fiskeripraksisen er sannsynligvis ikke årsaken bak kysttorskproblemet, men selvfølgelig finnes det alltid en mulighet for det. Uansett har det ikke under noen omstendigheter blitt beskrevet at problemet stammer fra individuelle operative valg, slik som valg av fiskeutstyr og fiskemetode. Derfor vektlegges ikke den siste tilnærmingen i like stor grad av Fiskarlaget slik som de to andre tilnærmingene (Johansen, 2022, s. 7).

4.1.2 Makrell

Norges Fiskarlag er medlem i det internasjonale samarbeidsgruppen MINSA, som sertifiserer den norske makrellen. Den 2. mars 2019 ble MSC-sertifikatet for all atlantisk makrell imidlertid suspendert. Bakgrunnen for suspensjonen var at det anslås en nedadgående trend i gytebestandsbiomassen fra kvoterådet for makrell som ble publisert av ICES oktober 2018. Den estimerte nedgangen viser til et makrellvolum som går under et referansepunkt. Dette referansepunktet indikerer at grep i forvaltningen bør iverksettes dersom volumet går under punktet. Når det aktuelle referansepunktet passerer, blir det rutinemessig framlagt en såkalt

“fremskyndet revisjon” av MSC-sertifikatet. Rapporten som medfulgte den framskyndede revisjonen, konkluderte med suspensjon. Det vil si at all makrell som er fangstet etter datoen for suspensjonen ikke kan merkes med MSC-logoen lenger. Suspensjonen gjelder MINSA-gruppen og andre aktører med MSC-sertifikater for bestanden på Irland, Island og Færøyene (Fiskebåt, 2019).

EU, Færøyene og Norge ble enige om en totalkvote på 653 000 tonn for 2019, noe som innebar en reduksjon på 20 % sammenlignet med kvoten for året 2018 på 816 000 tonn. Dette var likevel betydelig høyere enn ICES opprinnelige rådgivning på 318 000 tonn. I avtalen mellom EU, Færøyene og Norge ble det satt av en rimelig andel til andre stater også. Kvoterådet fra ICES ble senere justert til 770 000 tonn etter usikkerhet knyttet til metoden for hvordan makrellbestanden ble estimert i det opprinnelige kvoterådet (Klævdal, 2019). Usikkerheten oppsto av flere årsaker, spesielt om hvordan de såkalte “tagging-data” på makrell ble anlagt i modellen. En annen faktor som påvirket rådet, var at rekrutteringen ikke var beregnet for 2016 og 2017 siden data var utilgjengelige da det opprinnelige kvoterådet ble satt (Fiskebåt, 2019). I lys av det nye kvoterådet på 770 000 tonn fra ICES ble det av Norges fiskeriminister, som på dette tidspunktet var Harald T. Nesvik, foreslått til MSC å revurdere suspensjonen på atlantisk makrell. Videre forteller fiskeriministeren at et godt forvaltningssamarbeid med våre naboer og å lytte til innspill fra forskningsmiljøer er viktig å fortsette med. Det viktigste ville likevel være at de øvrige statene Island, Grønland og Russland som fisker makrell, respekterte avtalen mellom Norge, EU og Færøyene. Siden andre stater ensidig setter seg kvoter som gjør at den avtalte totalkvoten blir overfisket, vil ikke norskfanget makrell bli miljøsertifisert av MSC (Klævdal, 2019).

4.1.3 NVG-sild og kolmule

Norsk vårgytende sild og kolmule ble suspendert fra MSC-sertifikatene den 30. desember 2020 på grunn av manglende avtale på kvotefordelingen mellom de ulike kyststatene på ti år (Norge, Island, Russland, Grønland og EU). Det foretrekkes en avtale mellom disse statene som sikrer at de totale kvotene fiskes innenfor det vitenskapelige rådet fra ICES (MSC, 2020). MSC ser på kyststatenes manglende evne til å bli enige om en kvotefordeling som en direkte

trussel mot bærekraften til disse viktige nøkkelartene og er derfor ikke i tråd med kravene til forsvarlig fiskeriforvaltning. De henviser til ICES data som viser at de kombinerte kvotene i 2021 for NVG-sild, makrell og kolmule overskrider den vitenskapelig anbefalte grensene med henholdsvis 41%, 35% og 25%. I løpet av de siste 6 årene har den totale fangsten av makrell, sild og kolmule overskredet de vitenskapelige kvoterådene med mer enn 4,9 millioner tonn. Data fra ICES indikerer også at gytebestanden blir svakere, der blant annet NVG-sild har falt 36% det siste tiåret. Fra historien kjenner vi til muligheten for at fiskebestander kan kollapse dersom de blir overfisket over en lengre periode, slik tilfellet var på 1960-tallet for NVG-silda (MSC, 2021).

Ikke alle oppfatter NVG-silda for å være truet av overfiske slik som MSC. Daglig leder, Mariann Frantsen i Pelagisk Forening, hevder tross suspensjonen at fiskere og forskere opplever at silda er i god forfatning og påpeker samtidig at kvoten for 2021 er høyere enn 2020-kvoten og er godt innenfor føre-var prinsippet. En annen som er trygg på at de kan levere et sunt og trygt produkt som er bærekraftig forvaltet, er konsernsjef i Nergård-konsernet Tommy Torvanger. Han mener at måten de forvalter silda på er bedre, sammenlignet med en del forskjellig sjømat som er markedsført ut i verden gjennom MSC, og at de derfor har sitt på det tørre. Dette er noe han også tror havforskerne kan stå bak. De største markedene for sild er Tyskland, Polen, Egypt og Russland. Torvanger frykter i verste fall at kunder vil kunne takke nei til sild på grunn av suspensjonen av miljømerket. Spesielt i Tyskland står MSC sterkt med innkjøpere som krever miljømerket, og det knyttes derfor bekymringer til eksporten hit (Øberg mfl., 2020).

4.1.3.1 Hvordan få til en resertifisering av de pelagiske artene

Makrell, NVG-sild og kolmule er pelagiske arter som vandrer mellom ulike soner til flere stater og i internasjonale havområder. Derfor er man avhengig av å inngå avtaler som sikrer de vitenskapelige kvoterådene i større grad. I dette tilfellet har kyststatene i det nordøstlige Atlanterhavet et felles ansvar for å komme til enighet om en effektiv forvaltning av disse artene for å kunne sikre en langsiktig bærekraftighet. En kyststatsavtale for en felles forvaltning vil derfor være en viktig faktor for å oppheve suspensjonen til disse viktige artene

(MSC, 2021). Gjennom intervju som er blitt foretatt, kommer det frem at det skal foregå forhandlinger utover året med kyststatene. Forhandlingene vil begå på fordelingen av både makrell, NVG-sild og kolmule og til hvilken grad de skal bli disponert blant landene som gjelder. Det påpekes av informanten at det ikke er satt i gang noen særlige tiltak fra norsk side på det området (personlig kommunikasjon, 1. april 2022).

4.2 Ressursbruk

Det hersker liten tvil om at det brukes ressurser i forbindelse med MSC. Blant annet krever sertifiseringsprosessen en betydelig mengde tid både på planlegging, vurdering og revidering. Samtidig må en fiskeriklient ta på seg ansvaret for å engasjere et sertifiseringsorgan som koster penger. Det er også kostnader og aspekter knyttet til tidsbruk for bedrifter og selskaper som ønsker å bli sertifisert gjennom Chain of Custody-standarden. Her må det legges opp til å betale en årlig logolisensavgift samt godtgjørelse dersom en skal ha rett til å bruke logoen eksempelvis i form av trykk på emballasje.

Flere av intervjuobjektene mente at MSC-sertifiseringen er en kostbar ordning. Et røft anslag ble gitt til å være cirka 5 millioner kroner i året på driftskostnader for Norges Fiskarlag. Halvparten går direkte til sertifiseringskostnader, mens den andre halvparten går til administrasjonen av det. En annen ting som kan være verdt å nevne er at det i tillegg til disse kostnadene også finnes ikke-tallfestede eksterne kostnader. Dette være i form av for eksempel tidsbruk i arbeidstiden der en må jobbe med dette uten at det er avsatt noen midler i budsjetter. Dessuten er det mye tid som går med til å stille opp på møter og besvarelse av spørsmål knyttet til MSC hos spesielt myndigheter, Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet (Norges Fiskarlag, personlig kommunikasjon, 7. mars 2022).

4.3 Veien videre?

Fra å ha 90% av de norske villfangete fiskeriene sertifisert til en nedgang på 40% i løpet av få år, er det flere som har uttrykt bekymring angående hvor sterkt dette vil påvirke Norges villfisknæring. Det har vært et økende globalt fokus på bærekraft i flere år nå, og det vil kanskje bli enda mer fremtredende og utbredt i fremtiden. Vi ser allerede at mange markeder krever bærekraftige produkter, og det finnes også en betydelig grad av etterspørsel etter dette fra innkjøpere og konsumenter.

Med utfordringene vi har vært inne på hos de ulike fiskeriene med bortfall av MSC-merket, ser vi at prosessene for resertifisering vil være tid- og ressurskrevende for Norge. Et annet aspekt ved merkeordningen er at MSC avgjør sine egne kriterier som de legger til grunn for sine vurderinger. De er ikke nødvendigvis tilpasset norske forhold så godt.

Kysttorsksituasjonen er ett eksempel på en vanskelig regulering. Å ha en felles regulering av kysttorsk og skrei er utfordrende, og satt på spissen må det tas DNA-prøver eller avlesing av otolitter for hver enkelt fangst hvis man skal skille de fra hverandre på en "riktig" måte i hovedsesongen, noe som ikke er mulig i dag ifølge havforsker Bjarte Bogstad. Havforskerne har også erkjent at utgangspunktet for målingene av kysttorsken bør justeres, og at det er tatt liten høyde for vandrende og stasjonær kysttorsk i forsknings- og reguleringssammenheng. En tredje utfordring som også blir nevnt, er bruken av 12-mila som grense i bestandssammenheng. Forskerne er enige om at kysttorsk knapt fiskes utenfor 12-mila, men det betyr imidlertid ikke at all torsk som fiskes innenfor er kysttorsk (Olsen, 2021, s. 8).

Et interessant spørsmål som kan stilles, er hvor viktig det egentlig er å få resertifisert MSC når en tar i betraktning den tiden og de ressursene som ligger bak prosessene, og de utfordringene som det må rettes opp i. Dette må i så fall veies opp mot de faktiske gevinstene ved å ha en MSC-godkjenning og de faktiske konsekvensene av å mangle sertifisering. I kapittel fem vil dette bli belyst sammen med andre funn gjort ved intervjuene, relevante statistikker og øvrige artikler.

5 Konsekvenser av bortfall

Tidlig i oppgaven ble situasjonen med en nedadgående trend for norske sertifiserte fiskerier introdusert. Dette har skapt en rekke bekymringer i næringen da det er uvisst hvor stor betydningen MSC-sertifiseringen har. Det har blitt uttrykt frykt for at bortfallet vil gi en rekke negative markedseffekter. Blant annet er det bekymringer knyttet til markedsadgangen for viktige fiskerier som NVG-sild, makrell, kolmule, hyse og kysttorsk. Andre spørsmål som stilles er om en vil se prisendringer i negativ forstand, men også om omdømmet til Norge som en av verdens fremste fiskerinasjoner vil bli svekket. Dette kapitlet har til hensikt å gi svar på disse spørsmålene, basert på intervjuene med sentrale ressurspersoner i næringen, relevante statistikker og foreliggende medieoppslag. Dette vil bli gjort i håp om å kunne danne et grunnlag for å gi et svar på den siste delen av problemstillingen “... *hvilken betydning har de (miljømerkeordningene) for norsk fiskerinæring?*”

Før vi setter i gang med å se på konsekvensene av bortfallet, er det viktig å forstå hvorfor det sertifiseres. Dette ble belyst i kapittel 3 der bakgrunnen for sertifiseringen kan oppsummeres på denne måten. For det første er det en økende trend å ta miljøbevisste valg blant konsumentene. Samtidig finnes det private organisasjoner som kritiserer statlige myndigheter for en utilstrekkelig fiskeriforvaltning. De private organisasjonene har sett hvordan de kan utnytte denne trenden fra konsumentene i arbeidet for fremme et mer forsvarlig og bærekraftig forvaltet fiskeri. For å oppnå en forbedring i næringen på dette området, benytter miljømerkene seg av markedsinsentiver for produsentene og andre i verdikjeden. Markedsinsentivene gjør at næringen derfor ønsker å bli sertifisert. Dersom det er ytelsesindikatorer som ikke består MSCs grunnlag for å oppnå sertifisering, vil næringen derfor legge press på myndighetene om å forbedre forvaltningen slik at de fortrest mulig kan bli sertifisert. Det er på denne måten MSC driver sin ressursforvaltning, og hovedhensikten med den er å skape bærekraftige fiskerier. Samtlige intervjuobjekter deler denne grunnleggende forståelsen av bakgrunnen for miljømerkeordningene. De er skapt for å bidra til en mer bærekraftig forvaltning. Informant 1 sier blant annet at en håper konsumentmakten skal være en driver for mer bærekraftig forvaltning av verdenshavene og at merking kan få konsumentene til å ta informerte miljøvennlige valg. Dette bekrefter antagelsen i delkapittel 3.6 om at miljømerking kan være en fordel for konsumentene når de

skal foreta miljøbevisste valg. Videre fortelles det at den grunnleggende årsaken går på en mistillit til nasjonalstatenes evne til å forvalte fiskeriene, og dette gjelder egentlig alle miljømerker. Informanten hevder videre at det er god grunn til en slik mistillit hvis en ser hvordan mange fiskerier forvaltes globalt. Det er mange eksempler på dårlig fiskeriforvaltning (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Informant 4 sier enkelt og greit at MSC i utgangspunktet skal fungere som et kontrollsertifiseringsorgan for at det er bærekraftige fiskerier (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022).

Det vil også være viktig å forstå hvorfor vi vil sertifisere fiskerier i Norge. Fra intervjuene er det flere motiver som blir nevnt i begrunnelsen for ønsket om å sertifisere enkelte fiskerier. Informant 1 hevder at det mest åpenbare mange er ute etter, er å oppnå prispremium. Det vil si å få betalt mer for fisken. En annen grunn som gjelder for andre deler av verden, men som ikke gjelder Norge i spesifikk grad, er å befeste rettigheter til en ressurs (personlig kommunikasjon, 3. mars 2020).

Som vi nevnte i kapittel 3 er detaljistene en av drivkreftene bak miljømerkeordningene. Informant 5 oppfatter at det er de store supermarkedkjedene i enkelte land som er den viktigste faktoren for å sertifisere seg. Dette er fordi de stiller krav om at de vil ha fisk som garantert stammer fra fiskerier som er forvaltet etter bærekraftige prinsipper (personlig kommunikasjon, 1. april 2022). En sertifisering av produktet kan i denne forbindelse sørge for å gi en garanti om at produktet består minstekravet til å bli betegnet som bærekraftig. I Norge finnes det ikke en egen nasjonal organisasjon som sertifiserer. Derfor vil fiskerinæringen være avhengig av en tredjepart, slik som MSC, som kan tilby en standard for å få sertifisert et fiskeri. De andre informantene er også klare på at hovedgrunnen til at vi sertifiserer i Norge er at det stilles krav fra viktige markeder om å være sertifisert. De store markedene som blir nevnt i denne sammenhengen er land som Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Sverige, og der genereres det veldig mye salg i detaljhandelen. Informant 5 er klar på at supermarkedkjedene sitter på en enormt stor makt, særlig i Europa (personlig kommunikasjon, 1. april 2022). Eksempler på supermarkedkjeder er Carrefour, Marks & Spencer og TESCO, ifølge informant 3. (personlig kommunikasjon, 18. mars 2022). Disse store supermarkedkjedene stiller strenge krav til at når fisk skal kjøpes inn, så må det ha miljømerke, og aller helst MSC. Det er kun sertifiserte produkter som får slippe inn i

butikkhyllene deres, og det sies derfor ofte at miljømerking er en slags billett for å komme i hyllene deres og dermed inn på dagligvaremarkedet generelt. Informant 6 forteller at det er spesielt konsumprodukter, som for eksempel fisk pakket i beger eller i fryste poser, som det er nødvendig å ha MSC-merket. Uten dette får du ikke selge råstoffet eller ferdigbehandlede produkter i det segmentet som utgjør supermarkedkjedene. Informanten sier at disse konsumproduktene i slutten av forsyningskjeden utgjør 60 % av konsumet. Det vil med andre ord si at aktørene i snitt kan miste tilgangen til 60 % av markedet (personlig kommunikasjon, 6. april 2022).

Den primære grunnen til et ønske om sertifisering i Norge er altså å kunne etterfølge de kravene som supermarkedkjedene i viktige markeder i Europa stiller. Et tilleggsmoment er den prispremien som kan oppnås, men hovedpunktet er altså markedsadgangen en får ved å ha MSC-merket på sine produkter. Intervjuobjektene nevnte ingen motiver som går på bærekraft og omdømme som årsaker til et ønske om å sertifisere seg.

5.1 Påvirkningen til MSC på norsk fiskeriforvaltning

Motivasjonen bak miljømerkeordninger fant vi ut var kritikken til den tradisjonelle forvaltningen til staten, og et håp om at en kunne få staten til å forbedre ressursforvaltningen ved at næringa, på bakgrunn av markedsinsentiver, presset myndighetene til å gjøre tiltak slik at aktørene oppnår sertifiseringen og blir belønnet via markedsinsentivene.

Myndighetene forvalter ikke etter MSC-fiskeristandarden og forholder seg ikke til den. Likevel mener både informant 1 og 5 at MSC-sertifiseringen har påvirket norsk fiskeriforvaltning på enkelte områder. I Norge bygges det på den bærekraftige norske fiskeriforvaltningen og MSC vil eventuelt dokumentere at den er bærekraftig etter sin standard på siden av det, hvis de kan. MSC har påvirket i den grad at de har vært med på å katalysere en del inkrementelle forbedringer og endringer i fiskeriforvaltningen. Det finnes enkelte punkt der MSC har kommet inn og pirket på forhold som ikke er perfekte. Det ser vi nå på torsk der torsk innenfor 12 nm har for stor innblanding med kysttorsk. Da har Norge

fått påpakning (av MSC) for at vi ikke har god nok forvaltning av kysttorsk, og at man må sette enda sterkere kvoter inn for å få til en gjenoppbygning der. Dette forbedringskravet på forvaltningen stammer altså fra et ønske i MSC. I tillegg er det til dels et press fra norske fiskere om at vi må få på plass dette for å kunne ha MSC-sertifikatet (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022 & 1. april 2022). Informantene er vel og merke tydelige på at sertifiseringsordningene kun har medført mindre endringer i norsk fiskeriforvaltning.

5.2 Erfaringer

Tildeling av miljømerke i Norge har skjedd over tid. Det startet med sei i 2008 og sertifiseringsorganene har i tur og orden sertifisert flere fiskerier siden. På ett tidspunkt lå det sertifiserte volumet på rundt 90 % av fangsten, men trenden har vist seg å snu. Siden 2019 er sertifiseringen sunket til å gjelde 40 % av det totale volumet i norsk fiskeri. Det er bortfallet av miljømerket for de pelagiske artene kolmule, makrell og NVG-sild og kystfiske for hyse og torsk som står for mye av dette. Dette delkapitlet vil handle om erfaringer næringen har gjort med det å ha MSC-merket og om det kan vises til noen klare gevinster. Deretter vil jeg se på hva en har erfart med bortfallet for de ulike fiskeartene.

Intervjuobjektene uttrykker at det er vanskelig å si noe om det finnes klare gevinster ved å skaffe seg en sertifisering fra MSC. Informant 1 forteller at det finnes ingen studier per dags dato som viser effektene av sertifiseringene i Norge på makronivå, men at det i 2022 er satt i gang et FHF-prosjekt for å studere dette nærmere. Det som fins, er anekdotisk data hvor det vises til stor forskjell i pris visse steder og for visse produkter med og uten MSC-sertifisering. Dette vil da være et tegn på at merket har en effekt på en del produkter i enkelte markeder (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Den andre gevinsten som blir beskrevet, går på markedsadgangen en sertifisering gir. Dette kan derimot ses på som både en gevinst og en konsekvens alt ettersom hvordan det vinkles. Dersom du har sertifisering, vil en opprettholde posisjonen sin i markedet, eller vil ha mulighet til å gå inn i markeder som krever MSC. Dette kan bli sett på som en gevinst. Hvis du mister en sertifisering, vil det å miste tilgangen på markeder eller at det gjør det vanskeligere å selge, kunne kategoriseres som en konsekvens. Informant 6 hevder en kan si en viktig del av MSC handler om

markedstilgangen en oppnår med eller uten dette merket (personlig kommunikasjon, 6. april 2022).

Informant 1 sier det er tre variabler en kan se på hvor viktig MSC er. Det ene er hvor målmarkedet for produktet befinner seg. Hvis det er i Nord- og Vest-Europa, og da særlig Storbritannia, Sverige, Tyskland, Nederland og Frankrike, vil en se at MSC er viktig i markeder der. Jo mer en retter seg mot Asia og generelt andre markeder utenfor Nord- og Vest-Europa, vil ikke MSC være veldig viktig. Et annet moment, går på bearbeidingsgrad. Desto høyere grad av foredling, jo viktigere er det med MSC. Det kan sees i sammenheng med at det er disse typer produkter som selges av supermarkedkjedene. Den siste variabelen er hva slags utsalgssted produktet har. MSC ser vi jo er viktig i supermarked, mens i restauranter og HORECA er det noe mindre viktig (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022).

5.2.1 Markeder og markedsadgang

Markedsadgang blir kanskje regnet som den viktigste faktoren å bli MSC-sertifisert for bedriftene ettersom det stilles krav i enkelte markeder som er viktige i norsk fiskeri. Som nevnt er det supermarkedkjedene i land som Storbritannia, Tyskland, Sverige og Frankrike som stiller disse kravene. Mye av eksporten fra Norge går hit og produktene som selges i butikkene er gjerne foredlede produkter. Informant 6 sier at det fortsatt er markeder i land som ikke er så veldig opptatte av det (personlig kommunikasjon, 6. april 2022). Det vites i liten grad hvordan MSC-preferansene er for markeder som Spania, Italia og Portugal. En antagelse er at merket ikke har like befestet posisjon hos konvensjonelle produkter siden produktene som selges her, blir solgt som råvare og ikke foredlede produkter (PwC, 2021). En av eksportørene som ble intervjuet kan bekrefte en slik antagelse ut ifra sine erfaringer på salg av klippfisk i Portugal sammenlignet med salg av ferske porsjonspakninger i England (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022). Informant 5 sier på sin side at en tredel av torsken som landes i Norge går til klippfisk og saltfiskproduksjonen. Disse produktgruppene blir kjøpt av land som Portugal, Den dominikanske republikk, Brasil, Kongo og Nigeria og er markeder som i liten grad eller overhodet ikke bryr seg om MSC. Det betyr at den fisken som skal hit opplever ingen problemer knyttet til tapet av miljømerket. Så er det nesten en tredel

av torsk som går ut på sløyd og hodekappet. Denne går blant annet til råstoffindustrien i Europa. Videre så er det en liten del til filet, og det er kanskje de som merker det, for eksempel Lerøy og Nordic Group. Informanten understreker til slutt at filet-produksjonen i Norge er veldig liten (personlig kommunikasjon, 1. april 2022). En av eksportørene vi pratet med forteller at saltfiskmarkedet i Portugal har vært veldig sterkt i år og at det på mange måter har vært med på å berge MSC-problematikken denne sesongen. De aktørene som har produksjon av saltfisk, produserer fullt på dette siden de ikke er opptatte av MSC her. Likevel påpeker informanten at saltfiskmarkedet kan variere fra år til år. Dersom dette markedet hadde vært like dårlig som i fjor ville det betydd at flere måtte rette seg mer mot ferskmarkedet. Da kunne en ha sett større problemer i år på grunn av at sertifiseringen ikke er til stede (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022).

England er det største hysemarkedet i verden og der forteller begge eksportørene under samtalene at hysen har klart seg greit. Hovedgrunnen bak det er fordi mye av dette går til food-service og fish&chips-markedet (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022 & 6. april 2022). Som informant 1 fortalte tidligere i teksten, er ikke restaurantsektoren like opptatte av MSC slik som supermarkedene. Denne markedssektoren har dermed klart å ta unna det som er kommet av fersk hyse. Det ferske torskemarkedet er i motsetning til hysemarkedet blitt splittet i to ifølge en av eksportørene. Det ene er det som går inn i industrien og blir til disse porsjonspakningene ute i butikker. Her er MSC viktig som belyst tidligere. Markedet er blitt smalere i denne delen fordi en ukjent andel av porteføljen til supermarkedkjedene skal være MSC-godkjent, noe som vil innebære mindre kunder som kan kjøpe disse produktene etter bortfallet. Det andre er de som produserer for restaurantmarkedene og her viser det seg at fersk torsk i likhet med hyse ikke er så opptatte av MSC for denne sektoren av markedet (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022).

Det fremstår åpenbart at innkjøpere i detaljhandelen i viktige markeder som England og Frankrike vil ha MSC-sertifisering. Et spennende spørsmål vil dreie seg om hvordan de har reagert i løpet av denne tiden nå som MSC-godkjenningen har falt fra i Norge. Vil de faktisk la være å kjøpe produktene uten merke, eller ignorerer dem det? Informant 6 forteller at en kan fremdeles få torsk utenfor 12 nm med MSC-godkjenning, men i vintersesongen består dette av rundt 3-5 % av fangsten. 95 % av fangsten blir altså tatt innenfor 12 nm og oppnår

ikke MSC. Det gjør at fisken utenfor 12 nm blir mer attraktiv for de som krever MSC. Alternativet er å kjøpe norsk frossen fisk, russisk eller islandsk torsk, men tilbudet av dette er ikke nok. I tillegg er situasjonen med Russland en annen faktor som gjør at det samlede tilbudet blir langt lavere for disse markedene som krever MSC dersom de frastår å kjøpe russisk (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022 & 6. april 2022). Et eksempel en kan se er at prisen på eksport av norsk frossen torsk har gått opp med 30 %. Dette kommer av at en ikke får tak i nok MSC-sertifiserte torskeprodukter på fersk. De må kjøpe fryst for å møte kravene de har satt. Imidlertid er tilbudet for frossen torsk i markedet for lavt til å møte etterspørselen. Eksportstatistikken viser at de landene som importerer og produserer for detaljhandelen har gått ned med en portefølje på 50 % hittil i år med fersk (personlig kommunikasjon, 6. april 2022). En annen ting en kan lese av statistikker er hvor mye som blir disponert til fersk eksport og hvor mye som blir saltet istedenfor. Her ser en at mer har gått over til saltproduksjonen. Informanten påpeker likevel at akkurat dette ikke bare har med MSC å gjøre, men handler også om andre typer forhold på marked og etterspørsel (personlig kommunikasjon, 6. april 2022).

I markedene fremkommer det i intervju med informant 5 at det er vanlig å inngå avtaler mellom supermarkedkjedene og bedriftene i Norge. Dette går ut på å undertegne kontrakter om tilførsel av et visst volum hver måned. Disse kontraktene som norske aktører inngår med kjedene kan kanskje gjelde over en periode på et halvt år eller 12 måneder (personlig kommunikasjon, 1. april 2022). Som vi gikk gjennom i kapittel 4, gikk Fiskarlaget ut med et dokument som forklarte status og plan for å få tilbake MSC-godkjenning overfor eksportører, innkjøpere og andre aktører. Informant 1 og 5 forteller denne kan være et hjelpemiddel for norske aktører som produserer produkter rettet mot detaljistkjedene når de skal forhandle om nye avtaler for neste sesong (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022 & 1. april 2022). Det vil derfor kunne være spennende å høre etter hvert om noen bedrifter har klart å lande gode avtaler for 2023-sesongen selv uten MSC-merket. Det kan jo kanskje tenkes å være mulig med tanke på at torskemarkedet ikke florerer med mange alternative tilbud, spesielt på fersk torsk.

Verdens største eksportmarked for hyse er Storbritannia og er samtidig det viktigste hysemarkedet for Norge. Ifølge Sjømatrådet (2020), kommer 40 % av all hyse som konsumeres i Storbritannia fra Norge. Informant 1 hevder på sin side at det potensielt kan være høye konsekvenser med frafall av sertifiseringen på dette markedet, og at det er noen uformelle meldinger fra enkelte eksportører til enkelte tidspunkt som tilsier dette. Men dette gjelder i hovedsak for hyse med bearbeidingsgrad frossen som går til utvalg i supermarkedene. Under samtalene med eksportørene forteller begge to at hysen har klart seg generelt greit etter tapet av MSC. Hovedgrunnen bak det er fordi mye av dette går til food-service, nærmere bestemt fish&chips-markedet. Som informant 1 fortalte tidligere i teksten, er ikke restaurantsektoren like opptatte av MSC slik som supermarkedene. Denne markedssektoren har dermed klart å ta unna det som er kommet av fersk hyse (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022 & 6. april 2022).

Når det gjelder de pelagiske artene så virker situasjonen å være litt annerledes, ifølge informant 5. På makrell, er Japan det største markedet og de er generelt mindre grad opptatte av MSC-merking, enn i Europa. I andre markeder for de pelagiske artene som for eksempel Ukraina, Egypt og Tyrkia, er de heller ikke veldig opptatte av denne miljømerkeordningen sammenlignet med Tyskland og Sverige. En kan merke effekter på enkeltprodukter som går til Sverige og Tyskland, men for det store volumet av makrell til Japan og sild til Øst-Europa og Nord-Afrika, vil konsekvensene av bortfallet merkes i mindre grad. Informanten sier likevel at det sannsynligvis er noen bedrifter som hevder å miste kunder på dette tapet av miljømerket. Både på sild og særlig fersk torsk (personlig kommunikasjon, 1. april 2022).

Etter spørsmål om hvor aktuelt det er å satse på nye markeder istedenfor markeder der MSC i dag står sterkt så fremstår det litt usikkert for et par av informantene. Det ligger opp til eksportørene selv ifølge informant 1. Videre forteller informanten at en aktør satser i forskjellige markeder i den grad de kan, men det europeiske markedet er veldig viktig for torsk og hyse. Dette er et godt betalende og veletablert marked, både logistikkmessig og i kundeforhold. En kan alltid finne andre markeder for produktene sine, men det er ikke sikkert det gir like godt betalt som de en allerede er inne på. Dette gir grunn for at

produsenter og eksportører ønsker å ta vare på de markedene som allerede er veletablerte. (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Eksportørene jeg pratet med, hevdet at det ikke er realistisk å satse på nye markeder for fersk torsk. I USA så er det vanskelig å få solgt, fordi forhandlere der er opptatte av MSC. Retter en seg østover, er markedene dårligere betalte og de er dessuten i mindre grad vante til å spise torsk. En kan se seg mot Afrika, men der blir det fort problematisk å sende fersk torsk med tanke på avstanden dit (personlig kommunikasjon, 6. april 2022). Den andre eksportøren forklarer at det finnes nisjemarkeder der MSC ikke spiller noen rolle, men at de er små volummessig. Med tanke på de store volumene Norge opererer med på torskefiske, så er næringen avhengige av de tradisjonelle torskemarkedene (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022). Informantene sier det dessuten ligger et håp om å få sertifiseringen på torsk og hyse på plass igjen i løpet av 2023, så det foreligger derfor et spørsmål knyttet til hvor hensiktsmessig det eventuelt ville vært å satse på andre markeder dersom Norge uansett bare ender med å stå utenfor MSC-ordningen denne sesongen. Hvis vi ser på de pelagiske artene, sier informant 5 at det er langt færre aktuelle markeder på sild og makrell enn for eksempel torsk. Det er ikke så mange markeder som kjøper disse produktene lengre. Tidligere var det marked for dette i Russland, men nå er det ut. I tillegg var Ukraina og Hviterussland marked for sild og makrell, men disse er også relativt ut per dags dato. For de pelagiske artene så er det ikke lett å finne nye markeder å selge for eksempel sild eller makrell til. Likevel sier informanten at en aktør må prøve å finne nye markeder for den silda som før gikk til Ukraina og Hviterussland (personlig kommunikasjon, 1. april 2022).

5.2.2 Pris

Pris er en faktor som ble nevnt som et motiv bak ønsket om å sertifisere. Representanter fra Sjømatrådet ga uttrykk for at det er veldig vanskelig å måle hvor stor prisfordelen er.

Handelsstatistikkene sier for eksempel ikke noe om hvor mye av den ferske, hele torsken er MSC-sertifisert og hvor mye som ikke er MSC-sertifisert. Gitt dette klarer en derfor ikke å se forskjell i priser på det. I tillegg er det kontinuerlige svingninger i prisen. Dette kan være på grunn av en rekke faktorer, eksempelvis kvoteendringer, dårlig vær, dårlig eller bra fiske og hvor mye konkurrentene har å tilby til samme tid. Oppi det hele kommer de globale krisene

på grunn av Covid-19 og Ukrainakrigen som også gjør at selve effekten av MSC blir vanskelig å isolere rent statistisk. Ut fra de dataene som Sjømatrådet opererer med, har en ikke mulighet til å skille ut effekten av MSC dersom sertifiseringen for eksempel driver prisen opp 1 krone. Prispåvirkningen inngår i et sammensatt bilde der en rekke faktorer spiller inn (Sjømatrådet, personlig kommunikasjon, 10. mars 2022 og 10. mai 2022).

Studier fra Storbritannia og Sverige tyder på at det ute i butikker er oppnådd en høyere pris på MSC-sertifiserte produkter, enn for ikke-sertifiserte (Roheim mfl., 2011; Sogn-Grundvag mfl., 2014; Blomquist mf., 2015, henvist av PwC, 2021). Dette betyr nødvendigvis ikke at produsentene oppnår en høyere pris ifølge informant 2. Det kan være at supermarkedkjedene legger til en ekstra margin på de MSC-sertifiserte produktene (personlig kommunikasjon, 10. mars 2022). I kapittel 3 så vi at det er kostnader knyttet til det å ta i bruk logoen. Den årlige logolisensieringsavgiften og godtgjørelsen som må betales til MSC, gjør at supermarkedkjedene i så måte får større utgifter ved salg. Derfor kan en mulig forklaring for at det legges til en margin på produktet, være for å dekke opp utgiftene ved logolisensavgiften og godtgjørelsen. Informant 2 henviser videre til en studie om salg av svensk torsk der man ikke kunne finne forskjell på hva fiskeren fikk med og uten MSC. Det finnes i motsetning en annen studie av svenske markeder der det viser at sertifiserte sjømatprodukter har gitt prispremium (Blomquist mfl., 2015, henvist av PwC, 2021). Det fremstår derfor klart at prispremium ikke er en forutsetning for MSC-sertifiserte fiskerier, men heller at det kan gi en mulig gevinst for enkelte fiskerier i enkelte markeder. Dette er noe informant 1 også konkluderer med. I intervjusamtalene kommer det frem at det er en blanding av meninger på dette området med pris blant norske aktører. Noen hevder MSC er kjempeviktig, mens andre er uenige i denne påstanden.

Det fremstår enda for tidlig å komme med en konklusjon på utviklingen av konsekvensene uten MSC på torsk og hyse. Ferskesesongen avsluttes ikke før i juni og først da kan en begynne å se et bilde og muligens konkludere med hvordan det ligger an. En kan likevel se noen konturer ved utviklingen. For torsk er det en del produktgrupper, som for eksempel filetblokk og andre typer standardprodukter, der den eneste måten å selge dette på er via supermarkedene. Disse stiller krav til at produktene skal være MSC, og som resultat av dette, er at det skjer en todeling i pris på en del produkter. Hvis en aktør skal prøve å få

solgt disse ferdigproduktene uten MSC-godkjenning til supermarkedene, så er aktøren nødt til å finne andre typer markeder som betaler dårligere. Informant 4 forteller at en kan oppleve stor prisforskjell på opp mot 10-12 kr/kg for slike produkter på det som er MSC-godkjent og det som ikke er MSC-godkjent (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022). På en annen side har ferskmarkedet, som fersk loins og fersk helfisk, klart seg ganske bra uten MSC. Det er altså i hovedsak de typiske ferdigpakkede produktene og fryste produktene som skal via supermarkedene som en kan oppleve å få utfordringer med uten MSC-merking (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022).

I intervjuene gikk informantene lite spesifikt inn på kolmule. Informant 3 fortalte derimot at nesten 100 % av kolmule går til produksjon av fiskemel og at arten blir solgt via auksjon. I 2020 var den som kjent med i MSC-ordningen, mens den i 2021 mistet dette. Hvis en sammenligner disse to årene, kan en se en prisforskjell der kolmule gikk ned 20 %. Ser en videre på øyepål, som er en annen art som brukes til produksjon av fiskemel, så var det ingen prisendring på denne arten de to siste årene. Informanten tror denne forskjellen skyldes MSC ettersom forprodusentene setter krav til at det helst skal være MSC. Kravet kan også bestå av at arten er satt i et Fishery Improvement Project (FIP) av et organ som heter MarinTrust. Dette organet ledes av de internasjonale fiskemelprodusentene (personlig kommunikasjon, 18. mars 2022). FIPs kan forklares som en innsats av flere interessenter i å forbedre fiskeripraksis og forvaltning til en bærekraftig måte (WWF, udatert). Kolmule hadde ikke noen av delene i 2021, men blir i 2022 satt i FIP-prosjektet fra MarinTrust. Dermed faller det inn i innkjøpskravene til forprodusentene (personlig kommunikasjon, 18. mars 2022). Det vil derfor bli interessant å se hvordan prisen utvikler seg i 2022 sammenlignet med 2021.

Når det gjelder sild, så fremkommer det i kontakt med Sjømatrådet, at det er ganske vanskelig å finne et tydelig svar på effektene av bortfallet ut fra dataene deres. En ting er sildeproduktet skinnfri filet ikke har vært splittet i statistikken mellom NVG og Nordsjøsildefør i år. En annen ting er at det er mange faktorer som påvirker pris, slik som vi var inne på tidligere i teksten. Så å isolere de faktorene som påvirker hva, er vanskelig se. Det meldes likevel at noen eksportører opplever tapte salg fordi enkelte kunder har krav til MSC. En statistikk for i år på skinnfri filet av NVG-sild og Nordsjøsildefør viser at Nordsjøsildefør får en større

pris i 3 av 4 måneder. Dette kan være en MSC sammenheng. Samtidig er volumene veldig små (Sjømatrådet, personlig kommunikasjon, 10. mai 2022).

5.3 Omdømme

Det har vært uttrykt bekymring for om Norge vil oppleve en svekkelse av sitt lenge opparbeidede omdømme som en av verdens fremste fiskeriforvaltere. I forbindelse med bortfallet av sertifisering for en del av viktige fiskerier har det vært knyttet spenning til hvordan det reageres utenfra. Informant 1 forteller at det har blitt vist et stort engasjement fra markedene. De mest tydelige har vært Storbritannia og Sverige, men det har også kommet forespørsler om informasjon fra innkjøpere i markeder fra Frankrike og Spania. Deres formodning er at Norge bevarer sertifikatene. De har uttrykt et ønske om å få vite hva som gjøres for å avverge forfallet av sertifiseringer, og hva som er blitt iverksatt av tiltak for å gjenvinne dem (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Når det gjelder omdømmet til Norge, er informantene likevel usikre på om det har blitt svekket i særlig grad. Foreløpig har de ikke hørt noe negativt ennå. Flere setter spørsmålstegn ved konsumentenes tilnærming til MSC. For mange virker det ikke som at konsumentene bryr seg i særlig grad. Resultater fra en konsumentundersøkelse utført av GlobeScan (2020) motsier dette. Her ble det blant annet sett på trender i bærekraftig diett og sjømatkonsum fra 23 land. Blant landene i denne undersøkelsen finner vi flere markeder som er viktige for norsk fiskeri. Her viser det seg at miljømerket har en merkevarekjennskap på 49 % hos sjømatkonsumenter. Denne er enda høyere blant bærekraftsbevisste sjømatkonsumenter, som viser en merkevarekjennskap på 68 %. Undersøkelsen viser også en økning på tilliten til merket der 76 % respondentene har høy tillit til MSC sammenlignet med 69 % fra 2018 (PwC, 2021). Informant 4 på sin side forteller at det finnes undersøkelser som viser at det er mange som tror MSC handler om kvalitet. Ikke at det har med bærekraftig fiskeri å gjøre (personlig kommunikasjon, 29. mars 2022). Den samme undersøkelsen av GlobeScan viser likevel at hele åtte av ti sjømatkonsumenter (83 %), er villige til å ta aktive valg for å beskytte havene og sjømaten for fremtiden (GlobeScan, 2020).

Informant 2 tror bortfallet generelt ikke får betydning for omdømmet, men at det er supermarkedene som vil sikre seg at ting gjøres riktig i bærekraftig forstand, og da er MSC et enkelt redskap som kan garantere for dette (personlig kommunikasjon, 10. mars 2022).

Informant 5 forteller at MSC er en kommersiell ordning (personlig kommunikasjon, 1. april 2022). Som vi var inne på tidligere i oppgaven så ligger det et ønske fra innkjøperne til å kunne garantere for at et produkt er bærekraftig på grunn av fordeler det kan gi dem. Dette kan for eksempel være å oppnå konkurransefortrinn ved å være en tilbyder av bærekraftige produkter, eller for å beskytte sitt eget rykte og omdømme. Det er mulig at dette kan gis som en forklaring på at det har blitt vist et så stort engasjement fra markedene i søken om informasjon til hvordan det står til med situasjonen for torsk- og hysefiskeriet innenfor 12 nm og hva som blir gjort i prosessen for å gjenvinne sertifisering. Informant 5 tror at Norge blir dømt etter den norske fiskeriforvaltningen kontra MSC sin ressursforvaltning. Så lenge Norge følger ICES sine råd, og bestandene forblir i god forfatning og ikke blir fisket ned, så godtas det internasjonalt, og det vil derfor ikke gi noen trussel for Norges renommé (personlig kommunikasjon, 1. april 2022).

5.4 Alternative ordninger

I tillegg til MSC, finnes det også alternative miljømerkeordninger både fra andre private organisasjoner og nasjonale merker. Norge har ikke noen egne nasjonale merker eller standarder for bærekraftig fiskeri per dags dato. Det er i hovedsak MSC-fiskeristandarden det sertifiseres etter. Dette er likevel et tema som har vært oppe til vurdering, og det ble allerede i 2019 meldt at samfunnsforskerne i Nofima har fått i oppdrag å utvikle en norsk standard for bærekraftige fiskerier av Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering (FHF). Denne standarden kaller de for Norwegian Responsible Fisheries Management (NRFM-Norge). Målet med prosjektet er å utvikle første fase av en norsk RFM-standard og en anbefaling for hvordan en skal drifte programmet for fremtiden (Martinussen, 2019). Nofima la i januar 2021 fram et første utkast for utviklingen av en mulig fremtidig norsk standard for bærekraftige fiskerier (Larsen, 2021). Det er flere grunner til å opprette en norsk standard for bærekraftig fiskeri. Et av de viktigste argumentene er at en standard tilpasset norske fiskerier skal bidra til at vi kan få frem budskapet om hvordan det gjøres i Norge og hvordan fiskerier vil utvikles og forbedres i tråd med FAO sine retningslinjer. Et annet moment er at Marine Stewardship Council lenge har vært den dominerende tilbyder av tredjepartssertifisering for forvaltning av fiskebestander. MSC fremstår nærmest

enerådende i det de driver med og det har vært uttrykt bekymring over mangelen på konkurranse siden et monopol sjeldent er gunstig for kunden (Svorken, 2021, s. 1). Å konkurrere med MSC er ikke selve målet med utvikling av en norsk sertifiseringsordning. MSC-standarden står allerede såpass sterkt i markedet at norske fiskerier fortsatt tjener på å være MSC-sertifisert. Som vi tidligere i oppgaven har sett, stiller mange viktige markeder for norsk fiskeri krav til MSC. Ved å miljømerke produktene sine med MSC, vil det derfor kunne tilfredsstillende en rekke internasjonale markeder. Dersom det blir flere standarder enn MSC, vil det kunne være bra for konkurransen siden næringen får flere alternativer å velge mellom. Det kan hende det er markeder som er skeptisk til MSC, men som likevel ønsker en form for bekreftelse på at fisken forvaltes bærekraftig. Da vil en norsk RFM-sertifisering potensielt være et ekstra ben å stå på. Et annet moment som kan tenkes å være positivt angående flere ordninger, er at det kan være greit å ha en sertifisering som er mer tilpasset den norske situasjonen. Det finnes forskjellige måter å forvalte fiskeriene på, noe som kan gjøre at enkelte fiskerier opplever vanskeligheter med å møte alle krav i en standard som skal omfavne ulike forvaltningsregimer (Svorken, 2021, s. 8).

Lederen av NRFM-prosjektet, Marianne Svorken, sier til Fiskeribladet (2021) at det er opp til sjømatnæringen selv å finne ut hva som vil skje videre. Det går ut på om de vil bruke tid og penger på å videreutvikle standarden, med tanke på at det er noen ting som gjenstår hvis arbeidet skal fortsette. Blant annet må den tekniske standarden på høring, eierskap og drift må avklares, en finansieringsplan må komme til stede og systemet må godkjennes av GSSI.

Informantene som ble intervjuet tok stilling til temaet om alternative løsninger for MSC. Det kommer klart og tydelig frem at det er MSC som gjelder i dag. Informantene uttrykker at det er på grunn av at MSC sitter på stor makt. De har høy grad av troverdighet og det er markeder som etterspør og stiller krav til at produktene helst skal være MSC. Informant 1 registrerer at de nasjonale merkeordningene som er på Island og i Alaska bare blir som et supplement til MSC. Disse merkeordningene løsriver seg ikke fra MSC og det blir på mange måter en slags form for dobbeltarbeid (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Informant 5 hevder det er ekstremt krevende hvis man skal etablere et alternativ både på det å få på plass et merke, markedsføre det og drive kontroll av det. MSC er blitt såpass anerkjent i markedet at det vil være vanskelig å konkurrere med det (personlig kommunikasjon, 1. april

2022). Det får informanten også støtte av hos informant 6. MSC er veletablert i relativt store deler av verden sammenlignet med andre miljømerkeordninger for fiskerisektoren. Hvis man tenker seg all emballasjen som inneholder MSC-logoen så vil det være kostnader på å endre emballasjer ved å trykke et nytt merke. I tillegg forteller informant 6 at det allerede er blitt brukt ressurser på å markedsføre MSC. Dersom en supermarkedkjede introduserer produkter med et nytt miljømerke så må de begynne å bruke tid og penger på å markedsføre dette. Så er spørsmålet hvorfor de skal gjøre dette for noe som er helt nytt og ingen vet om. Det blir som å starte jobben om å oppnå markedsinsentiver på miljømerkeordninger på nytt selv om det allerede finnes et merke som er anerkjent og troverdig (personlig kommunikasjon, 6. april 2022). Informant 5 tror ikke man ville sett til fryktelig mye andre kriterier enn det MSC stiller ved etablering av et norsk miljømerke. Informanten mener det de kriteriene som legges av MSC er rimelige og det gir liten mening å sertifisere for eksempel makrell når situasjonen med kyststatene er slik som den er. Når kyststatene ikke kommer til enighet om kvotefordelingene på de pelagiske fiskeriene år etter år og at dette gjør at artene overfiskes, mener informanten at det vil fremstå merkelig å sertifisere det som bærekraftige forsvarlige fiskerier gjennom et annet merke. Den samme tankegangen deles med kysttorskssituasjonen. Informanten forklarer at dersom det legges et mål om å få kysttorskbestanden på et visst nivå, og at dette ikke blir oppnådd, så vil det gi lite form for troverdighet hvis det norske miljømerket likevel kan se forbi det for å gjennomgå en sertifisering (personlig kommunikasjon, 1. april 2022). Når det gjelder fremtiden, virker det som at det ikke er mange ordninger som potensielt kan erstatte eller fungere som et godt alternativ for MSC. Informant 1 sier imidlertid at det kan skje ting innenfor EU-systemet hvor det utvikles retningslinjer for bærekraftig fiske og dokumentasjonen av det (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Informant 5 er også klar over at det blir gjort en jobb i EU på å lage en slags felles standard som skal gi konkurranse til de private ordningene, men påpeker samtidig at hen har for lite kunnskaper på hvor det arbeidet står (personlig kommunikasjon, 1. april).

I intervjuet med representanten fra MSC blir det fortalt at det finnes tre tilstander av verdens fiskerier. Den første tilstanden er når ingen er sertifiserte. Dette var tilstanden før miljømerkeordningene involverte seg i fiskerisektoren. Den andre tilstanden er den vi ser i dag, der noen fiskerier er sertifiserte og andre er ikke sertifiserte. Den siste tilstanden er

når alle fiskerier er sertifisert. Det er denne tilstanden MSC håper å komme til fordi de da har oppnådd sin visjon om at verdenshavene blir et bæredyktig sted for fremtidige generasjoner (MSC, personlig kommunikasjon, 18. mars). I fra delkapittel 3.7 kjenner vi til Bush mfl. (2012) sin kritikk av MSC dersom markedspenetrasjonen blir for høy og som en konsekvens av dette gjør at produsentene ikke føler de oppnår rettferdige markedsinsentiver. Det vil være interessant å se om Bush mfl. (2012) får rett i kritikken sin hvis MSC begynner å nærme seg tilstand tre med tiden. Ellers vil det også være interessant å på hvilke erfaringer Danmark vil gjøre med det nyetablerte nasjonale miljømerket sitt.

5.5 Fremtidsutsikter

Det er vanskelig å spå hvordan fremtiden vil se ut, men det kan likevel være et spennende tema for spekulering. Informant 1 tror MSC har vært gjennom den største utviklingsfasen og har kommet til modenhetsstadiet nå. MSC fremstår med andre ord ganske stabilt, men ting som prioriteringsendringer for innkjøpere og konsumenter kan potensielt påvirke dersom det er andre ting å bekymre seg for i verden enn å velge miljøbevisst. Det har dog ikke vært noe tilbakeslag for MSC da verden for eksempel gikk gjennom finanskrisen i 2008 og Covid-19 nylig (personlig kommunikasjon, 7. mars 2022). Miljøstandardene kan kanskje utvikle seg til å bli strengere og mer omfattende ettersom det ligger et press på å gjøre det mer strengt sier informanten videre. For eksempel kan det stilles kriterier for sosiale forhold som skal sikre at fiskeren får en rettferdig betaling eller andre typer rettigheter. Informant 1 påpeker imidlertid at det kan være vanskelig å vurdere og måle slike forhold. Informant 6 på sin side tror fokuset mest sannsynlig vil øke og at dette vil stamme fra miljøbevegelsene. Han tror at kriteriene vil bli flere og omfatte andre områder enn det vi ser i dag på MSC. For eksempel at det går inn på hvordan fangstmetoder som benyttes til fisket slik som det svenske merket KRAV allerede gjør. Med andre ord vil det bli et fokus på om fangstmetodene er skadelige for miljøet rundt, for eksempel ødeleggelse av korallrev eller utslipp av store mengder CO₂ (personlig kommunikasjon, 6. april 2022). Informant 5 på en annen side tror fokuset vil rette seg mot klimaavtrykket til forvaltningen av fiskeri og at man vil ta en verdikjedevurdering av det enkelte produkt som er ute i markedet. Det vil si at det blir tatt en vurdering på hele verdikjeden som eksempelvis kan gjelde transport, emballasje og drivstofforbruk. En slik

utvikling kan en allerede se i EU nå som har satt i gang mye arbeid som skal legge til rette for at kan basere kjøpene sine etter det totale klimaavtrykket til produktet. Kort oppsummert tror informant 5 at fokuset vil bli bredere enn bare å gjelde bærekraftig forvaltning. Organiseringen innad i industrien og hvor stort klimaavtrykket er i det enkelte leddet i produksjonen, vil i større grad være kriterier det blir målt og vurdert etter (personlig kommunikasjon, 1. april 2022).

I samtale med representanten fra MSC blir det fremvist en presentasjon av hvordan fordelingen er i verden på produkter i MSC-programmet, og hvordan dette har utviklet seg de siste par årene. Det kommer tydelig frem at basen deres ligger i Europa, men de siste årene har de imidlertid sett en vekst i Japan og Kina (personlig kommunikasjon, dato 18. mars, 2022). I resultatene fra GlobeScan undersøkelsen (2020) viser det seg at konsumenter fra Kina rangerer bærekraftige og miljøvennlige fiskeprodukter over pris som en motivator for kjøp. Dette kan være en indikator på at det er mulig for MSC å bli større i fremtiden her. Kina er et stort marked for repressering. Det selges altså til kina, men sendes tilbake til Europa eller USA etter å ha blitt prosessert (personlig kommunikasjon, 18. mars 2022).

6 Avslutning

Oppgavens formål har vært å bidra til økt forståelse for miljømerking og sertifisering som styringsform til ressursforvaltning, til tross for at det finnes reguleringer i fiske fra myndighetenes side. Den har også til hensikt å gi økt innsikt på betydningen dette har for norsk fiskerinæring.. På bakgrunn av dette ble problemstillingen «*Hva slags styringsformer er miljømerker og sertifisering, og hvilken betydning har de for norsk fiskerinæring?*» utformet.

For å besvare den første delen av problemstillingen fant vi aller først ut at det ligger en mistillit overfor myndighetenes evne til å forvalte et fiskeri ansvarlig. For at de private NGOene skal kunne påvirke ressursforvaltningen i en mer bærekraftig retning, er ideen å utnytte forbrukerens miljøbevissthet til å øke etterspørselen på produkter. I form av et miljømerke, skal det kunne garanteres at produkter er miljøvennlig eller bærekraftig forvaltet. Denne etterspørselen for garanti vil videre få næringen, gjennom markedsinsentiver av en miljøsertifisering, til å legge press på staten om å forbedre forvaltningen etter miljømerkeordningens krav. Det er på en slik måte at private miljømerkeordninger kan være med på å styre en ressursforvaltning. Kravene fra miljømerkeordningene befinner seg gjerne i en standard med kriterier som de mener vil bidra til en bærekraftig forvaltning. Denne standarden er ofte støttet opp av interessenter av miljøbevegelsen. Gjennom intervjuene fant vi ut at MSC i mindre grad påvirker ressursforvaltningen i Norge. Myndighetene i landet forholder seg til den norske forvaltningen, men det kan likevel argumenteres for at MSC har katalysert en del inkrementelle forbedringer i fiskeriforvaltningen.

MSC snakker om Theory of Change. Det går ut på at jo mer MSC-produkter som blir tilgjengelige, vil bevisstheten bli økende blant forbrukerne og/eller forhandleretterspørselen. Det stilles derimot spørsmål til hvorvidt konsumentene er opptatte av MSC. Av litteraturen som er gjennomgått og av intervjuene som er tatt, er det i all hovedsak innkjøpere fra detaljistmarkedet som driver etterspørselen av MSC og ikke konsumenter.

Når det gjelder siste del av problemstillingen så er det viktig å påpeke at studien skal bidra til å gi en økt innsikt på hvilken betydning MSC har for den norske villfisknæring. Informasjonen baserer seg på tilgjengelig materiale, intervjuer og e-postutveksling gjort med totalt 7 forskjellige representanter som står næringen nær. Det vil være vanskelig å generalisere funnene, men en kan argumentere for at det kan være sannhet i noen sammenhenger siden det er benyttet to ulike metoder for innsamling av data som kan utfylle, kontrollere og kontrastere hverandre.

I intervju fremkom det at det finnes tre variabler en kan se hvor viktig MSC er. Den første variabelen er målmarkedet. Her er markeder i Nord- og Vest-Europa viktige. Men jo lengre østover mot Asia og lengre sør i Europa en retter seg mot, desto mindre grad av betydning vil MSC være.

Den andre variabelen går på bearbeidingsgrad. Her fant vi ut at en høyere grad av foredling gjør at produktet avhenger mer av MSC. Dette ses i sammenheng med at slike produkter ender opp med å bli solgt av supermarkedkjedene som stiller høye krav på at produkter er MSC. Her ser en problemer for fersk torsk og hyse med høy foredlingsgrad som er tenkt til supermarkedkjedene i for eksempel Storbritannia. Klippfisk og saltfiskproduksjonen derimot, blir i liten grad forstyrret av bortfallet av miljømerket. Mye av disse produktene går i tillegg til markeder som bryr seg lite om MSC.

Den tredje variabelen er utsalgssted. Vi vet at supermarkedkjedene etterspør i stor grad MSC når vi befinner oss i land fra Nord- og Vest-Europa. Horeca og restaurantsektoren bryr seg i mindre grad. Derfor ser vi at hysemarkedet har klart seg ganske greit, gitt at målmarkedet for denne arten er Storbritannia som i utgangspunktet stiller sterke krav til MSC. Grunnen for at hysen klarer seg bra er på grunn av fish&chips-restauranter som serverer hyse og at de tar mindre forbehold i dette merket.

Konsekvensene for de pelagiske virker å være mer beskjedne og variable sammenlignet med fersk torsk og hyse. For makrell er Japan det største markedet og de bryr seg i liten grad om MSC. For NVG-sild så er markedene mot Øst-Europa også lite opptatte, men sild som går til Tyskland og Sverige kan oppleve effekter som følge av å stå uten MSC. For kolmule tyder det på at arten opplever en svekket pris siden fiskemelprodusentene krever sertifisering.

Når det kommer til pris med eller uten MSC-sertifisering, er det vanskelig å se effektene siden det er en rekke faktorer som påvirker prissammensetningen. Datamaterialet på statistikker klarer heller ikke å skille mellom hva som påvirker hva. Det fremkommer studier som både påviser at prisforskjellene er der, men også studier som tilsier det motsatte. Det fremstår derfor som at en kan oppnå prispremium som gevinst for enkelte produkter på enkelte markeder, men at dette ikke er en forutsetning av å ha MSC-merket.

MSC har siden 1997 vokst seg til å bli den klart største merkeordningen av verdens fiskerier som ønsker å fremme en mer bærekraftig forvaltning overfor verdens fiskerier. Den fungerer nesten som enerådende og det kan minne om monopoltilstander. De tjener gode penger på donasjoner/gaver, men aller mest på avgifter og godtgjørelse fra bedrifter og selskaper som inngår i Chain of Custody-standarden og bruker MSC-merket på produktene sine. På denne måten har de blitt til en betydelig markedsaktør i næringen med store inntekter og relativt stor makt da det finnes markeder i verden som har MSC som forutsetning for markedsadgang. Det fremstår som svært ressurskrevende både i form av tid og penger på å være med i denne ordningen. Som fiskeriklient må en betale store summer til sertifiseringsorganene og som bedrift må du betale godtgjørelse og logolisensavgift for å ha rettighet til å benytte seg av merket. Gitt dette kan en lure på om det finnes alternative ordninger som kanskje ikke er like ressurskrevende. Per dags dato er det lite alternative miljømerkeordninger som kan utfordre MSC. De er internasjonalt anerkjent og har høy grad av troverdighet. Å etablere et nytt merke vil være krevende i form av det å utvikle det, markedsføre det og drive kontroll av det. Dessuten foreligger det en tvil i hvor annerledes den alternative ordningen kan være i forhold til MSC i og med at kravene de stiller er helt innenfor rimelighetens grenser.

Hvis vi skal spekulere om fremtiden så tror de fleste informantene at fokuset på bærekraft og miljøbevissthet vil fortsette å øke og at dette vil påvirke miljømerkeordningene og MSC i større grad. Flere hevder man vil oppleve mer omfattende kriterier og strengere standarder som for eksempel vil gå på sosiale forhold og hvor høyt miljøutslipp det er i verdikjeden for produktet.

Hvis vi skal si noe om betydningen til MSC så virker det som at det er en organisasjon som er kommet for å bli. Den har opparbeidet seg veldig stor makt og blitt en betydelig markedsaktør i fiskerisektoren. For Norge ser vi at det har en ganske stor innvirkning på enkelte produkter for enkelte markeder som gjør at det kan bli vanskeligere å selge fordi markedet smaler seg her.

Referanser

- Arhaug, J. (2021, 29. juni). Har miljøsertifisering noen betydning. *Fiskeribladet*. Hentet fra <https://www.fiskeribladet.no/meninger/har-miljosertifisering-noen-betydning-/2-1-1031372>
- Auld, G. (2014). *Constructing Private Governance*. New Haven and London: Yale University Press
- Autzen, M. H. & Hegland, T. J. (2021). When 'sustainability' becomes the norm: Power dynamics in the making of a new eco-label for low environmental-impact, small-scale fisheries. *Marine Policy*, 2021(104742). <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104742>
- Bjerkreim, M. (2008). *Bruk av miljømerking innen norsk marin sektor: Hvilke utfordringer kan erfares når markedsbaserte ordninger, som Marine Stewardship Council ønsker økt innflytelse versus tradisjonell statlig ressursforvaltning?* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. Munin. <https://hdl.handle.net/10037/1716>
- Bush, Simon & Toonen, Hilde & Oosterveer, Peter & Mol, Arthur. (2012). The 'devils triangle' of MSC certification: Balancing credibility, accessibility and continuous improvement. *Marine Policy*. 37. 288-293
<https://doi.org/10.1016/j.marpol.2012.05.011>
- Cashore, B. (2002). Legitimacy and the privatization of environmental governance: "How non-state market-driven (NSMD) governance system gain rulemaking authority." *Governance* 15 (4): 503-29.
- Crane, A. (2001). Unpacking the ethical product. *Journal of Business Ethics*, 30(4), 361-373.
<https://doi.org/10.1108/13563280610661697>
- Det Norske Veritas. (Udatert). MSC Chain of Custody-sertifisering. Hentet fra <https://www.dnv.no/services/msc-chain-of-custody-sertifisering-33633>
- Dørum, K. (2021). Norsk fiskerihistorie. *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/Norsk_fiskerihistorie
- FAO. 2020. *The State of World Fisheries and Aquaculture 2020. Sustainability in action*. Rome. <https://doi.org/10.4060/ca9229en>
- Fiskebåt. (2019, 31. januar). Mister makrell-sertifikat. Hentet fra <https://fiskebat.no/nyheter/mister-makrell-sertifikat>
- Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening (LHF) & Norges sjømatråd. (2012). Norsk fiskeri. [Brosjyre]. https://sjomatnorge.no/app/uploads/2013/08/fiskeri_lowres-Norsk-versjon.pdf
- Flanders, K. (1998). "WWF fisheries conference seeks solutions to current crisis." M2 Presswire, September 16.

- Florillo, J. (2020, 19. februar). Why is the Marine Stewardship Council hoarding its cash? *IntraFish*. Hentet fra <https://www.intrafish.com/opinion/why-is-the-marine-stewardship-council-hoarding-its-cash-/2-1-758524>
- GlobeScan. (2020, 8. juni). Concerns for the Oceans Drives Consumers to 'Vote with their Forks' for Sustainable Seafood. Hentet fra <https://globescan.com/2020/06/08/msc-consumers-vote-with-their-forks-sustainable-seafood/>
- Hamprecht, J. (2005). "Sustainable purchasing strategy in the food industry." PhD diss., University of St Gallen, Bamberg, Germany.
- Hatlem, T. (2019, 18. desember). Tar opp konkurransen med MSC. *fisk.no*. Hentet fra <https://fisk.no/fiskeri/6901-tar-opp-konkurransen-med-msc>
- Hofstad, K. (2022, 15. februar). Sertifisering. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/sertifisering>
- Hønneland, G. (2020). Marine Stewardship Council (MSC) Certification of Arctic Fisheries: Processes and Outcomes. *Arctic Review*, 11, 133-156. <https://doi.org/10.23865/arctic.v11.2488>
- IntraFish Media. (2020, 25. februar). Letter: The MSC is not hoarding cash, it is being prudent. *IntraFish Media*. Hentet fra <https://www.intrafish.com/opinion/letter-the-msc-is-not-hoarding-cash-it-is-being-prudent/2-1-762269>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (3. Utg). Cappelen Damm Akademisk
- Johansen, S. (2022). Norwegian inshore Cod and Haddock: Fishery Improvement Trajectory to Reassessment. *Norges fiskarlag*. Hentet fra <https://www.fiskarlaget.no/component/edocman/20220301-norwegian-cod-and-haddock-nfa-statement-reassessment-2022/download?Itemid=>
- Klævold, C. (2019, 21. mai). Vil ha MSC-merket tilbake på makrellen. *Norges sildesalgslag*. Hentet fra <https://www.sildelaget.no/no/media/nyhetsarkiv/arkiv/2019/mai/vil-ha-msc-merket-tilbake-paa-makrellen/>
- Kvile, K. (2021, 15. februar). Første skritt er tatt for egen miljøsertifisering av norske fiskerier. *Fiskeribladet*. Hentet fra <https://www.fiskeribladet.no/nyheter/forste-skritt-er-tatt-for-en-egen-miljosertifisering-av-norske-fiskerier/2-1-958328>
- Kvile, K. (2021, 19. februar). Torsk og hyse mister miljømerket. *Fiskeribladet*, s. 4-5.
- Knight, J. (1992). *Institutions and social conflict: Political economy of institutions and decisions*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Larsen, T. B. (2021). Tap av MSC-sertifikater: Hva er veien videre? *Fiskeribladet*. Hentet fra <https://www.fiskarlaget.no/component/fabrik/details/5/2440-tap-av-msc-sertifikater>
- Lindbæk, E. (2022). Fiskekjøper ber om norsk miljøsertifisering. *Fiskeribladet*. Hentet fra <https://www.fiskeribladet.no/miljo/fiskekjoper-ber-om-norsk-miljosertifisering/2-1-1213697>
- Longo, C. (2021, 13. desember). Exploring the social and economic impacts of MSC certification. *Marine Stewardship Council*. Hentet fra <https://www.msc.org/media-centre/news-opinion/news/2021/12/13/exploring-the-social-and-economic-impacts-of-msc-certification>
- Marine Stewardship Council. (2019, juni). Global Impacts Report Update. Hentet fra https://www.msc.org/docs/default-source/default-document-library/what-we-are-doing/global-impact-reports/msc-global-impacts-update-2019.pdf?sfvrsn=15813b9b_6
- Marine Stewardship Council. (2020, 30. november). Sild og kolmule sertifikater suspenderes. Hentet fra <https://www.msc.org/no/presse/nyheter/2020/12/03/sild-og-kolmule-sertifikater-suspenderes>
- Marine Stewardship Council. (2021, 6. oktober). Kyststatavtale må på plass for å redde makrell, sild og kolmule. Hentet fra <https://www.msc.org/no/presse/pressemeldinger/kyststatavtale-må-på-plass-for-redde-makrell-sild-og-kolmule>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). Apply to use the MSC label. Hentet fra <https://www.msc.org/for-business/use-the-blue-msc-label/apply>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). Hva betyr det blå MSC-miljømerket? Hentet fra <https://www.msc.org/no/hva-vi-gjoer/vaar-tilnaerming/hva-betyr-det-blaa-msc-miljoemerket>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). Hvordan vi møter beste praksis. Hentet fra <https://www.msc.org/no/om-msc/hvordan-vi-moeter-beste-praksis>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). MSC Chain of Custody-standarden. Hentet fra <https://www.msc.org/no/standarder-og-sertifisering/msc-chain-of-custody-standarden>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). MSC-fiskeristandarden. Hentet fra <https://www.msc.org/no/standarder-og-sertifisering/msc-fiskeristandarden>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). Overfiske, ulovlig og ødeleggende fiske. Hentet fra <https://www.msc.org/no/hva-vi-gjoer/havene-er-i-fare/overfiske-ulovlig-og-oedeleggende-fiske>

- Marine Stewardship Council. (Udatert). Our funding and finances. Hentet fra <https://www.msc.org/about-the-msc/our-funding-and-finances>
- Marine Stewardship Council. (Udatert). Veiledning for fiskerisertifisering. Hentet fra <https://www.msc.org/no/for-bedrifter/fiskerier/veiledning-for-fiskerisertifisering>
- Martinussen, T. M. (2019, 20. desember). Nå får bærekraftsmerket MSC konkurranse. *Fiskeribladet*. Hentet fra <https://www.fiskeribladet.no/nyheter/na-far-barekraftmerket-msc-konkurranse/2-1-728437>
- Miljølære. (Udatert). Miljømerking og forvaltning av fiskeriene. Hentet fra <https://www.miljolare.no/tema/forbruk/artikler/miljomerking.php>
- Nilsen, S. H. (2021, 27. april). MSC-sertifikatet for torsk forlenges midlertidig. *Fiskeribladet*, s. 8.
- Norges Fiskarlag. (2022, 2. mars). Plan for resertifisering. Hentet fra <https://www.fiskarlaget.no/component/fabrik/details/5/2777?itemid=110>
- Norges sjømatråd. (2020, 3. august). Sjømatretter som gir deg feriefølelsen – fish&chips som bare britene gjør. Hentet fra <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/sjomatretter-som-gir-deg-feriefolelsen---fishchips-som-bare-britene-gjor-det-/>
- Nøstvold, B. H., Alm, S., Pley, I., Honkanen, P. (2010). *Hva er drivkraften bak bærekraftig sjømat og hvordan er norsk sjømatnæring posisjonert?* (Nofima rapport 27/2010). Hentet fra <https://nofima.brage.unit.no/nofima-xmlui/bitstream/handle/11250/2564588/Rapport%2b27-2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Olsen, J. E. (2021, 30. juli). - Det blir en kamp mot klokka. *Fiskeribladet*, s. 8.
- Pley, I. E., Honkanen, P., Toften, T. (2009). *Hva menes med bærekraftig sjømat?* (Nofima rapport 34/2009). Hentet fra <https://nofima.brage.unit.no/nofima-xmlui/bitstream/handle/11250/2565960/Rapport%2b34-2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- PwC. (2021). Hva betyr bortfall av MSC-sertifiseringen for nordnorsk fiskeri? *Kunnskapsbanken for Nord-Norge*. Hentet fra <https://www.kbnn.no/artikkel/hva-betyr-bortfall-av-msc-sertifiseringen-for-nordnorsk-fiskeri>
- Rorgemoen, L. O. F. (2020). *Kan positiv holdning til miljømerker føre til preferanse for MSC-merkede sjømatprodukter?* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. Munin. <https://hdl.handle.net/10037/18411>
- Sander, K. (2019, 5. september). Reliabilitet. Hentet fra <https://estudie.no/reliabilitet/>
- Svorken, M. (2021). *Norwegian Responsible Fisheries Management (NRFM) – Utvikling av norsk standard for bærekraftige fiskerier*. (Nofima rapport 5/2021). Hentet fra

<https://nofima.brage.unit.no/nofima-xmlui/bitstream/handle/11250/2728024/Rapport%2B05-2021%2BNRFM%2B-%2BUtvikling%2Bav%2Bnorsk%2Bstandard%2Bfor%2Bb%25C3%25A6rekraftige%2Bfiskerier.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Thagaard (2010). *Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Wikipedia. (2020, 10. september). Ideell organisasjon. Hentet fra https://no.wikipedia.org/wiki/Ideell_organisasjon

Wikipedia. (2022, 22. februar). Marine Stewardship Council. Hentet fra https://no.wikipedia.org/wiki/Marine_Stewardship_Council

WWF Verdens naturfond. (2015). Living Blue Planet. Hentet fra http://assets.wwf.org.uk/custom/stories/living_blue_planet/

WWF Verdens naturfond. (Udatert). Fishery Improvement Projects (FIP) Online Training. Hentet fra <https://www.worldwildlife.org/pages/fishery-improvement-projects-fip>

Øberg, S. S., Trygstad, A. N., Hellem-Hansen, V. L. (2020, 2. desember). Reagerer på at silda mister viktig miljømerke: - Bestanden er i god forfatning. *Norges rikskringkasting*. Hentet fra https://www.nrk.no/nordland/norsk-sild-mister-msc-merking-pa-fisk_-baerekraft-sertifisering-1.15269539

Vedlegg

Intervjuguide for masterprosjektet "Bortfall av MSC-godkjenning for norske fiskerier. Betydningen av miljømerking og sertifisering".

1. Det finnes i dag mange former for miljømerking og sertifisering, slik som MSC. Hva oppfatter du som hovedhensikten med disse ordningene?
2. I Norge har vi i de to siste tiårene satset på å få fiskeriene MSC-godkjent. Hva er de største fordelene med å få på plass en slik sertifisering?
3. Tildeling av miljømerke har skjedd over tid. Det startet med sei i 2008. Kan det vises til noen klare gevinster for de enkelte fiskeriene etter hvert som de er blitt sertifisert?
4. Har miljøsertifiseringen ført til at de norske fiskeriene drives eller forvaltes annerledes enn før?
5. Er det ressurskrevende å være med i MSC-ordningen?
6. Det sertifiserte volumet på norske fiskerier har gått ned de siste årene, hvilke konsekvenser har man erfart av bortfallet? Har det vært noen tydelige reaksjoner i markedene?
7. Er konsekvensene større for noen fiskeslag, fiskerier eller markeder enn andre?
8. Hvilke tiltak er satt i verk for de fiskeriene som har mistet miljømerke?
9. Regner du med at de vil bli miljømerket igjen i løpet av noen år?
10. Er det aktuelt å satse på nye markeder istedenfor markeder der MSC i dag står sterkt?
11. Hvordan påvirkes Norges omdømme som en av verdens fremste fiskerinasjon ved et stort bortfall av miljømerker? Klarer vi oss godt uten MSC-godkjenning?
12. Finnes det alternative ordninger til MSC? Hvis ja: hvilke ordninger og er det noen som potensielt kan erstatte MSC-ordningen?
13. Hvordan tror du at betydningen av MSC og andre miljømerker vil utvikle seg i fremtiden?
14. Er det noe annet du har lyst å tilføye?

